

ΠΑΡΕ ΤΑ ΓΚΙΟΥΜΙΑ Σ' ΚΙ' ΕΛΑ

Ίδιόρρυθμος άντικριστός χορός·
χορεύεται στά παρολύμπια χωριά.

Ήχος π' β' η' η' 8/8

Πα ρε τα γκιουμιας κιελλα να τα χιομι σου ου
μι κιελλα στη η χει το ο νια μου να τα
μι λη η σου ου μι

*

Πάρε τὰ γκιούμια σ' κι' έλα, νὰ τὰ γιουμίσουμι
κ' έλα στή χειτουνιά μου, νὰ τὰ μιλήσουμι.
Έσὺ σαι τοῦ σταφύλι, κι' γώ τοῦ τσάπουρου
φίλαμι σὺ στὰ χείλη κι' γώ στοῦ μάγουλου.
Έβγα στοῦ παραθύρι, κρυφ' ἀπ' τὴ μάνα σου
κι' κάμει πῶς πουτίζεις, τὴ μαντζουράνα σου.
Έβγα στοῦ παραθύρι, νὰ ἰδῆς τοὺν οὐρανό,
πῶς παίζει τοῦ φιγγάρι, μι τοὺν ἀγερινό.

Ἀνακοίνωση:

Νικολάου Ἐλευθ. Μεζίλη ἐκ Λειβαδίου Ἐλασσόνος ἐτῶν
43, (1940).

ΒΑΣΤΑ ΓΑΜΠΡΕ ΤΗ ΝΥΦΗ

Ήχος πρῶτος 9/8 πα 7/8

Βα α α α στα βαστα γαμπρετη νυ ν
ν ν ν ν φη η η τρει ει ει ει ει γυ
τρεις γυρους να γυρι ι ι ι ι ι ση
Ἵργανα

*

Βάστα, γαμπρέ, τὴ νύφη, τρεῖς γύρους νὰ γυρίση.
Τρεῖς γύρους νὰ γυρίση καὶ νὰ πολυχρονήση.
Νὰ ζήσουν οἱ γονεῖς τῶν νὰ χαίρουνται τὴ νύφη,
Νὰ ζήσουν οἱ κουμπάροι νὰ χαίρουνται τὴ νύφη.
Νὰ ζήσουνε κ' οἱ ἄλλοι ποὺ κάνουν τὸ σεργιάνι.

Ἀνακοίνωση:

τῆς μητρὸς μου Αἰκατερίνης Εὐθ. Οἰκονομίδου, τὸ γένος
Κοντοφάκα ἐκ Λειβαδίου Ὀλύμπου, ἐτῶν 60, (1917).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΓΥΡ' ΑΠ' ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΟΤΑΞΙΑ
ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΠΗΛΙΟΥ ΚΑΙ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΑΕΝΑ

Λαογράφου - Συγγραφέως

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως κάθε λαός — μεγάλος ἢ μικρός — ἔχει τὸν δικό του
τρόπο ζωῆς, ἀνάλογα βέβαια μὲ τὸ μορφωτικό του ἐπίπεδο
καὶ τὸ δικό του ἐπίσης κοινωνικό πολιτισμό, θεμελιωμένο
πάνω σὲ ἦθη, ἔθιμα καὶ παραδόσεις, καὶ σὲ συνήθειες ποὺ
ὡστόσο δὲν εἶναι ὀλότελα ἀπαλλαγμένες ἀπ' τὴ σκιά τῶν
προλήψεων καὶ λοιπῶν ἀνθρώπινων ἀδυναμιῶν, ἔτσι καὶ
κάθε τμήμα τοῦ αὐτοῦ λαοῦ καὶ τῆς αὐτῆς χώρας, τῆς κάθε
τοπικῆς περιφέρειας καὶ τῆς κάθε στενωτέρας ἀκόμα πε-
ριοχῆς, ἔχει τὸ δικό του ξέχωρο τρόπο ζωῆς ποὺ προσιδιά-
ζει στίς εἰδικές τοπικὲς συνθῆκες καὶ τὸν δικό του ἐπίσης
κοινωνικό πολιτισμό, μὲ ἦθη, ἔθιμα καὶ παραδόσεις ποὺ
βρίσκουν τὴν ἐκφραση καὶ τὴν ἐκδήλωσή τους, στοὺς γά-
μους, στίς γιορτὲς καὶ στὰ πανηγύρια, στὰ γλέντια, στοὺς
χοροὺς καὶ στὰ τραγούδια καὶ σ' ὅλες γενικὰ τὶς ἐκφρά-
σεις τῆς οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς,
μὰ καὶ στοὺς τύπους ἀκόμα τῆς λατρείας καὶ τῆς θρησκευ-
τικῆς τῶν ζωῆς.

«Κάθε χώρα καὶ ζακόνι — λένε στὰ χωριά — κάθε μα-
χαλᾶς καὶ τάξη». Κ' ἔχουν δικιο!...

Μ' αὐτὸν τὸν σύντομο προεισαγωγικό μας πρόλογο,
μπαίνουμε στὸ θέμα: γύρ' ἀπ' τὴν ἐθιμοταξία τῶν Θεσσα-
λικῶν χωριῶν περιοχῆς Ἀνατολικοῦ Πηλίου καὶ Μαυ-
ροβουνίου, ἀρχίζοντας πρῶτα ἀπ' τὰ «γεννητούρια» μὲ
συνέχεια τὰ Κολουμπῖδια, τὶς τελετὲς τῶν ἀρραβάνων καὶ
τὶς Γαμήλιες γιορτὲς καὶ τὰ πανηγύρια!

ΤΑ ΓΕΝΝΗΤΟΥΡΙΑ

Γεννητούρια ἢ γέννα, ὅπως λένε τὴ γέννηση τοῦ παι-
διοῦ στὰ χωριά — τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ καρποῦ τῆς θείας κι
ἀνθρώπινης συνεργασίας — εἶναι τὸ πρωταρχικό γεγονός
ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ πάρουμε κ' ἐμεῖς σὰν ἀρχὴ στὴ πρόχει-
ρη, ἔστω, τοῦτη μελέτη μας καὶ περιγραφή, γιατί ἀπὸ δῶ
ξεκινᾷει κι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ — ἀπ' τὴ κοιλιά κιόλας τῆς
μάνας — ποὺ θὰ τραβήξῃ ὕστερα καὶ θὰ ξεδιπλωθῇ, γιὰ
νὰ περάσῃ ἀπὸ ποικίλες κατόπιν φάσεις κι ἐναλλαγές,
ἀνάμεσα ἀπὸ γεγονότα, συμβάντα καὶ περιστατικά, ὥσπου
νὰ φτάσῃ — κατὰ τὸν ἀδήριτο νόμο — στὸ τέρμα της, στὸ
μοιραῖο κι ἀναπόφευκτο τέλος, στὸ θάνατο!

Ἡ γέννηση τοῦ παιδιοῦ στὰ χωριά — ἢ κάθε δηλαδὴ
γέννηση ποὺ φέρνει στὸ κόσμο τὸ σκίρτημα μιᾶς καινούρ-
για ζωῆς — ἀποτελεῖ γεγονός σημαντικό, ποὺ διαλαλεῖται
καὶ διασαλπίζεται — ὅπως καὶ κάθε ἄλλο γεγονός καὶ πε-
ριστατικό — ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ τροφοδοτεῖ μὲ σχό-
λια καὶ κουβεντολόι, τοὺς μαχαλάδες, τὶς γειτονιὲς καὶ τὰ
καφενεῖα! Θέμα κύριο, στὸ κουβεντολόι αὐτὸ τῆς γειτο-
νιάς καὶ τῶν καφενείων εἶναι: Ἐὰν τὸ νεογέννητο εἶναι
ἀγόρι ἢ κορίτσι, ἂν εἶναι στίς μέρες του, ἂν εἶναι ἀπὸ
πρωτάρη νιόπαντρη ἢ ἀπὸ τυχόν ἄνομες σχέσεις τὸ παι-
δί, ἂν μοιάζει τοῦτον ἢ ἐκεῖνον, ἂν, ἂν, ἂν...!

Στὴ καλοπροαίρετη αὐτὴ ἔρευνα καὶ κριτικὴ, ὅλα μπαί-
νουν κάτω κι ἐξετάζονται μὲ προσοχὴ μὴν τύχη καὶ λείπει
καμμιὰ μέρα ἀπ' τὸ λογαριασμό καὶ τὸ παιδί βρεθῇ χρο-
νολογικὰ λειψό(!)... γιατί τότε, οὐαὶ κι ἀλλοίμονο...! Ντό-
ρος καὶ σούσουρο μεγάλο καὶ κουτσομπολιό, γίνεται σ'
ὄλο τὸ χωριό!...

Ἡ κακογλωσσιὰ παίρνει καὶ δίνει στὴ γειτονιά!... Περνάτε στὸ δρόμο σας κι ἀκοῦτε τὴ διπλανὴ γειτονίσα, νὰ φωνάζη μὲ τὸ ἰδιάζον τοῦ τόπου γλωσσικὸ ἰδίωμα, τὴν ἀντικρυνή:

«Ἄ, μαρὴ Ἀγγέλου, οὐ – Ἀγγέλου! Ἄ, μαρὴ τὰ μαθις, γέν' σι ἡ νύφη τσ' Μπουχώρινας, μαρὴ...».

«Τί εἶπες, μαρὴ δὲν ἄκ' σα (ἄκουσα) τί εἶπες;»

«Δὲν ἀκούς, μαρὴ, κ' φάθκις, κουριμάδα!»

«Κ' φάθκα κι γκαβόθκα κι τέτοιουσα ἰγὼ τώρα ἡ βουμπήρου, τί εἶπες, μαρὴ, ν' ἀκούσου!»

«Γέν' σι, μαρὴ, ἡ νύφη τσ' Μπουχώρινας εἶπα κ' ἔκανι πι-δι (ἄγορι) ἄκ' σις;»

«Ἄ, μαρὴ μ' πότε κιόλας τ' ἔκανι... αὐτὴ δὲ μπῆκι τσ' ἰννιά (9) ἀκόμα!»

«Ξέρου κι' ἰγὼ, λὲν τάχα πὼς τ' ὄχει ἀπὸ μπρουστὰ ἡ προυκουμένη, ξέρω κ' ἰγὼ!»

«Ἄ, μαρὴ, πχοιόνμοιάζει, τοῦ εἶδης ἰσύ; Ἰγὼ πάλι ἔμαθα τσ' προυάλλις, πὼς σπαργάνουσι κι ἡ συμφάδα τις ἡ Ἀσήμου λὲν — πχοιὸς τν' εἶδι τ' χριστιανὴ — μὸν λὲν τάχα πὼς εἶχι γκαστριά κι γέμμα καλή, μὸν ἔλειπαν οἱ μέρη ἀπ' τὸν λουγαργιασμό!...»

«Ἐ! νὰ ζήσουν, νὰ τὰ χαίρουντι, πχοιὸς τσ' καμώνιτι τσ' χριστιανοί!»

Ὁ διάλογος αὐτός, πραγματικὸς κι ὄχι φανταστικὸς, εἶναι ὡστόσο εὐγλωττος καὶ χαρακτηριστικὸς τῆς συνήθειας ποὺ ἔχουν στὰ χωριά νὰ μὴν ἀφήνουν τίποτα ἀπαρατήρητο κι ἀσχολίαστο, ἀπ' ὅσα συμβαίνουν καὶ μεσολαβοῦν γύρω καὶ μέσα στὴν οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τους.

Ἡ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ! (ΑΓΟΡΙ)

Χαρὲς καὶ πασχαλιὲς γιὰ τὸ πρῶτο παιδί μέσα στὸ σπίτι, σὰν λάχη μάλιστα τοῦτο νὰ εἶναι καὶ γιουὸς! Ὅλο τὸ σόι παίρνει μέρος στὴ μεγάλη οἰκογενειακὴ γιορτὴ! Οἱ πιὸ κοντινοί, μὰ κι οἱ πιὸ ἀλαργινοὶ ἀκόμα συγγενεῖς, θὰ πᾶνε τὰ πεσκέσια τους καὶ θὰ τὸν ἀσημώσουν!

Φυσικὰ οἱ μάνες, οἱ νιόπαντρες κι οἱ πρωτάρες χαίρουνται πιὸ πολὺ. Αὐτὲς, μαζὶ μὲ τις γλυκειὲς κι ἅγιες ἀληθινὰ συγκινήσεις ποὺ δοκιμάζουν γιὰ τὸν εὐλογημένο τοῦ γάμου τους καρπὸ, νοιώθουν κ' ἕνα αἶσθημα κρυφῆς περηφάνειας, ποὺ στάθηκαν τυχερὲς(!)... νὰ φέρουν δηλαδὴ στὸ κόσμον ἄνθρωπο καὶ στὴ συζυγικὴ ἐστία τους τὸ πρῶτο παιδί (ἄγορι). Γιατὶ ἔτσι δίνουν τὴν ἱκανοποίηση, ὄχι μονάχα στοὺς ἄντρες τους, μὰ καὶ στὰ πεθερικὰ τους πιὸ πολὺ καὶ σ' ὄλο τὸ σόι τους γενικά. Καὶ γιατί ἔτσι μονάχα θὰ μπορέσουν νὰ σταθοῦν στὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐχτίμηση τοῦ περιβάλλοντός των!

Παιδιά λένε καὶ λογαριάζουν μονάχα τ' ἄγορια στὰ χωριά! Τὰ κορίτσια, σὰν πλάσματα ἀνθρώπινα παρακατιανά, δὲ πιάνονται στὸ λογαριασμό γιὰ παιδιὰ!

«Ἐχου τρία κορίτσια κί δυὸ πιδιά»—τοὺς ἀκοῦτε νὰ λένε!

Κεῖνα μάλιστα τὰ χρόνια, πολλοὶ ἄντρες δέρνανε τις γυναῖκες τους σὰν τύχαινε νὰ κάνουν κορίτσια, ποὺ μεγαλώνοντας θὰ θέλανε ἔξοδα καὶ προικιά!!

Κι ἂν τὸ νιογέννητο κορίτσι τύχαινε νᾶναι τὸ δεῦτερο ἢ τὸ τρίτο στὴ σειρά χωρὶς κανένα γιουὸ στὴ μέση, τότε, ἔ τότε... καβγάς μεγάλος καὶ φοβερὸς γένονταν καὶ γκρίνια παντοτεινὴ ἀπλώνονταν στὸ σπίτι καὶ σούσουρο σ' ὄλο τὸ χωριό!

«Κοριτσομάνες» τις λέγαν καὶ τις λένε ἀκόμα στὰ χωριά, τις γυναῖκες αὐτὲς ποὺ γεννοβολοῦν ὄλο κορίτσια, ἢ «νυφουμάνες» γιὰ διάκριση ἀπ' τις ἄλλες τις προνομιούχες ποὺ τις λένε «παιδουμάνες» δηλαδὴ «ἀγορομάνες».

Ἡ θέση αὐτῶν τῶν γυναικῶν — μὲ τὰ κορίτσια — μέσ' στὴν οἰκογένεια καὶ μέσ' στὴν κοινωνία τοῦ χωριοῦ, ἦταν πάντα μειωμένη.

Βέβαια, τὰ ἦθη καὶ οἱ κοινωνικὲς ἀντιλήψεις στὰ τελευταῖα αὐτὰ 40 - 50 χρόνια, ἄλλαξαν καὶ στὰ χωριά πολὺ.

Στὰ παλιότερα χρόνια, σὰν γεννιῶνταν τὸ παιδί — πέ-

φτοντας δηλαδὴ ἀπ' τὴ κοιλιὰ τῆς μάνας — συνήθιζαν νὰ τὸ πλένουν μὲ νερό, βρασμένο μὲ βάρια, μολόχα καὶ βασιλικό, νὰ τὸ τυλίγουν ὕστερα στὰ πανιά, νὰ τὸ φασκιάνουν καὶ νὰ τὸ ἀσημῶνουν. Κι' ὕστερα νὰ τὸ σταυρώνουν τρεῖς φορές, φτύνοντας στὸ στόμα του ἄλλες τρεῖς γιὰ τὸ κακὸ μάτι...

Ἄν ἦταν ἄγορι κι ἡ γενιά του κρατοῦσε ἀπὸ φλέβα ποῦχε σχέση μὲ τ' ἄρματα, ἡ παράδοση μὲ τὴ θάλασσα καὶ τὰ καράβια, ἢ μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τοὺςπραματευτάδες, ἢ κρατοῦσε ἀπὸ παπαδίστικο σόι, τὸ σταυρώναν μὲ τὰ εἰκονίσματα τοῦ σπιτιοῦ καὶ μὲ σημάδια ἄλλα συμβολικὰ κι' ἡ μαμὴ τοῦ ψιθύριζε στ' αὐτί, χτυπώντας το ὕστερα στὶς πλάτες καὶ στὸ πισινό του: «Ἄιντι, ἀντρειωμένος κι κλέφτ'ς στὸν Ἐλυμπο, ἢ Καπιτάνιους στὰ καράβια, ἢ Δισπότς στὴ πόλη, ἢ Πραματευτὴς στὰ παζάρια» κ.λ.π.

Κατὰ μιὰ ἄλλη περίεργη ἀληθινὰ συνήθεια, ποὺ ἀπὸ χρόνια ὅμως πολλὰ ἔπαψε νὰ τηρῆται, τὸ νεογέννητο ἄγορι

Τμῆμα βορειοανατολικῆς πλευρᾶς Κεραμιδίου

ἔπρεπε τις τρεῖς πρῶτες μέρες νὰ δῆ τὸν ἥλιο τὸ πρωὶ βγαίνοντας ἀπ' τὸ γιαλὸ καὶ τὸ φεγγάρι σὰν ἔσκαζε τὸ βράδυ πίσω ἀπ' τὸ βουνό, γιὰ νὰ ἴναι ἀλαφροῦσκιωτο· ἐξὸν κι ἦταν Σαββατογεννημένο. Γιατὶ — λένε — πὼς τὰ Σαββατογεννημένα εἶναι ἀλαφροῦσκιωτα καὶ μάγια δὲ τὰ πιάνουν!!...

ΤΑ ΚΟΛΥΜΠΙΔΙΑ

Τὴ τρίτη μέρα — μετὰ τὰ γεννητούρια — γένονταν τὰ λεγόμενα «κολυμπίδια». Κολυμποῦσαν δηλαδὴ στὶς τρεῖς μέρες τὸ παιδί. Τὰ κολυμπίδια, ποὺ σὰν ἔθιμο παλιὸ τηρεῖται ἀκόμα, εἶναι μιὰ ἰδιότυπη χαριτωμένη τελετὴ π' ἀξίζει νὰ γίνη λόγος. Σ' αὐτὴ — τὴ τελετὴ — πρωτοστατεῖ πάντα ἡ «μαμὴ» ἢ ξεγεννήτρα, ὅπως τὴ λένε, μὲ συμπαραστάτες της τοὺς γείτονες καὶ τοὺς πιὸ κοντινοὺς συγγενεῖς. Ἡ τελετὴ ἀρχίζει μὲ τὸ κολύμπημα τοῦ μωροῦ καὶ καταλήγει σὲ φαγοπότι, γλέντι καὶ χορὸ!

Στὴν ἀρχὴ, δίπλα στὸ κρεβάτι τῆς λεχῶνας τοποθετοῦν μιὰ μεγάλη ξύλινη «σκάφη» (κουπάνια τὴ λένε) μὲ χλιαρὸ νερό, ἀρωματισμένο μὲ δαφνόφυλλα, μολόχα καὶ βασιλικό. Μέσ' στὸ ἀρωματισμένο αὐτὸ τῆς σκάφης νερό, ἡ μαμὴ μὲ ἀνασκουμπουμένα τὰ μανίκια τῶν φορεμάτων της ὡς τὸν ἄρμό, σὰν τὸν παπᾶ τὴν ὥρα ποὺ βαφτίζει, κολυμπάει καὶ μὲ μοσχοσάπουνο πλένει ὀλοῦθε τὸ μωρό, χασμουριζώντας, κάθε τόσο καὶ μουρμουρίζοντας ἀκατάληπτες λέξεις κι ἀσυνάρτητες εὐχές. Στὴν ἱεροτελεστία αὐτὴ γύρ' ἀπὸ τὴ σκάφη μὲ τὸ μωρό, οἱ σπιτικοὶ κι οἱ καλεσμένοι — γείτονες καὶ συγγενεῖς—ρίχνουν ἕνας—ἕνας μὲ τὴν ἀράδα του, ἕνα νόμισμα μέσ' στὸ νερό, γιὰ ρεγάλο τῆς μαμῆς — τῆς ξεγεννήτρας — κ' ἕνα ξέχωρο χαρτονόμισμα στὸν κόρφο της γι' ἀμοιβή, ἢ νοινὰ ποὺ τοὺς στεφάνωσε ἢ καὶ ἡ

μητέρα, κι εϋχονται ταυτόχρονα όλοι μαζί, νά ζήση τὸ παιδί κλπ.

Παλιότερα — ἴσως καὶ τώρα — συνήθιζαν ν' ἀλατίζουν τὸ μωρὸ στὸν ἀφαλὸ καὶ νὰ χαράζουν στὴ πλάτη καὶ στὸ στήθος σταυρό, γιὰ νὰ βγοῦν τὰ κακὰ κι ἀκάθαρτα αἵματα.

Μετά τὴ σύντομη αὐτὴ τελετὴ, σκουπίζεται καὶ φασκιώνεται τὸ μωρὸ καὶ παραδίνεται ἀπ' τὴ μαμὴ στὴ μάνα μὲ τὶς σχετικὲς εϋχές. Σερβίρονται ὕστερα πιοτὰ καὶ γλυκά κι ἀκολουθεῖ τραπέζι μὲ πλούσια φαγιά, πῆτες κλπ. καὶ μὲ καλὰ κρασιά. Ἀρχίζουν κατόπιν τὰ τραγούδια, τὸ γλεντοκόπημα κι ὁ χορὸς, πὺ κρατοῦν ἴσια μὲ τὸ βραδάκι.

Κατὰ τὸ ἔθιμο στὰ κολυμπήδια, οἱ καλεσμένοι θὰ πάνε ὁ καθένας καὶ τὸ γλυκὸ του καὶ στὸ τραπέζι ἐπίσης ὁ καθένας θὰ βάλῃ τὸ ρεφενέ του. Τὴν εἰσφορά του δηλαδή, σὲ πῆτα ἢ ἄλλο καλὸ φαγὶ καὶ σὲ καλὸ κρασί.

Ἡ τελετὴ αὐτὴ, λένε πὼς εἶναι κατάλοιπο μιᾶς παμπάλαιης συνήθειας, πὺ ἔχει τὴ ρίζα καὶ τὴ καταγωγὴ στοῦς

Ἐνα ποιητικὸ θεσσαλικὸ ποταμάκι.

μακρυνοὺς χρόνους τῆς εἰδωλολατρείας καὶ πὺ μὲ τὸν καιρὸ ἐξευγένισε ὁ χριστιανισμὸς.

Ἐστὸσο πιστεύεται ἀκόμα στὰ χωριά, πὼς τὴ τρίτη μέρα — μετὰ τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ — ἔρχονται οἱ μοῖρες στὸ σπίτι — τρεῖς τὸν ἀριθμὸ — καὶ μοιρῶνουν τὸ νεογέννητο κι ἀπὸ κοινοῦ καθορίζουν τὴ μοῖρα του στὸν κόσμο τοῦτο καὶ τὰ πεπρωμένα του!.

ΤΑ ΧΑΪΜΑΛΙΑ

Μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα κ' ἐπιμέλεια φιλοτεχνοῦνε οἱ γυναῖκες τὰ χαῖμαλιά, πὺ τὴ μέρ' αὐτὴ — στὰ «Κολυμπήδια» — κρεμοῦνε στὸ μωρὸ, μὲ ἄλλα ἐπίσης μπιχλιμπίδια, σταυρουδάκια, Παναγίτσες καὶ χάντρες χρωματιστές, γιὰ νὰ ἴναι γούρικο καὶ καλότυχο πάντα τὸ παιδί καὶ προφυλαγμένο ἀπ' τὸ κακὸ μάτι καὶ τὰ μάγια!

Παλιότερα, συνήθιζαν νὰ παραγεμίζουν τὰ χαῖμαλιά, μὲ τὰ πιὸ ἀπίθανα μικροπραματάκια: μὲ μοσκολίβανο, λουλούδια ἀπ' τὸν Ἐπιτάφιο, βαμπάκι μὲ λάδι ἀπὸ εϋχέλαιο καὶ κεράκι ἀπὸ ἐγκαίνια ἐκκλησίας, σταυρολούλουδα ἐπίσης, ψίχουλα ἀπὸ ἀρτοκλασία κι ἀγκίδα ἀπὸ «Τίμιο Ξύλο», πὺ κείνα τὰ χρόνια, οἱ περιφερόμενοι καλόγεροι τοῦ Ἁγ. Ὁρους καὶ τῶν ἄλλων Μοναστηριῶν, πωλοῦσαν στὶς γυναῖκες, γυρίζοντας ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι στὰ χωριά, γιὰ «Τίμιο Ξύλο», καθὼς κι οἱ Χατζήδες ἐπίσης πὺ γύριζαν ἀπ' τὸ χατζηλίκι! Δὲν ἔλειπε δέ, ἀπὸ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ — τὰ περίφημα χαῖμαλιά — καὶ τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας!! Ἐτσι πιστεύονταν καὶ πιστεύεται ἀκόμα καὶ σήμερα στὸ λαό, πὼς τὸ παιδί πὺ φέρει ἀπάνω του ἀπὸ μικρὸ ἕνα τέτοιο φυλαχτὸ, μὲ τίμιο ξύλο καὶ μὲ σταυρὸ, προστατεύε-

ται ἀπὸ κάθε ἀρρώστια κι ἀπὸ κάθε σατανικὸ: μαγεία, βασκανία, μάτι καὶ βόλι κακὸ!...

Σὰν ὄπλο ἐπίσης καὶ μέσο ἀποτελεσματικὸ κατὰ τῆς βασκανίας, μεταχειρίζονται στὰ χωριά, μὰ καὶ στὶς πολιτεῖες ἀκόμα, τὸ φτύσιμο!

Γι' αὐτὸ καὶ φτύνουν καὶ ξαναφτύνουν τὸ μικρὸ καὶ κάθε τόσο τὸ ξεματιάζουν, σταυρώνοντάς το τρεῖς φορές καὶ στάζοντας κατόπιν τρεῖς σταγόνες λάδι μέσα σὲ πιάτο μὲ νερό, γιὰ νὰ φύγῃ καὶ διαλυθῇ — ὅπως τὸ λάδι στὸ νερό — ἢ μαγεία κι ἢ ἐπήρεια ἀπ' τὸ μάτι τὸ κακὸ!...

«ΟΙ ΞΕΜΑΤΙΑΣΤΡΕΣ-ΓΙΑΤΡΙΣΣΕΣ»

Κάθε χωριὸ ἔχει καὶ τὶς ξεματιάστρες του — τὶς γιάτρισσες, ὅπως τὶς λέγανε κείνα τὰ χρόνια — πὺ σὰν ἔργο τους εἶχαν κι ἔχουν νὰ ξεματιάζουν τὰ μωρὰ καὶ γενικὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς, μὲ τὸν δικὸ τους βέβαια τρόπο ἢ κάθε μιά. Ἄλλη μὲ λαδομένο βαμπάκι, ἄλλη μὲ ἄλατι, ἄλλη μὲ κάρβουνο κι ἄλλη μὲ διάφορα ἄλλα ξόρκια. Καὶ δὲ ξεματιάζουν μονάχα, μὰ καὶ γιατρεύουν ἀποτελεσματικὰ ὅλες τὶς μικροανημποριές κι ὅλα τὰ πονίδια τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀκόμα, πατώντας πότε μὲ στάχτη τῆς γλωσσίσσας τους καὶ τὸ λαιμὸ, πότε τὴ κοιλίτσα τους, δένοντας κάθε τόσο μὲ τὸ δάχτυλό τους τὸν ἀφαλὸ, καὶ πότε δίνοντάς τα — κατὰ τὴ πάθηση βέβαια — ἀνάλογα γιατροσόφια καὶ τὶς ἀπαραίτητες συνταγές!

Οἱ γυναῖκες αὐτὲς πὺ κατὰ κανόνα εἶναι γερόντισσες μὲ πλουσιώτατη πείρα γιὰ τὸ κάθε τι, σὲ γιατροσόφια, βοτάνια, μπλαθρία κι ἄλοιφες γιὰ πονίδια, καψίματα, κοψίματα καὶ γιὰ σπυριά, ἔχουν ἀναγάγει τὸ ξεμάτιασμα τῶν μικρῶν — μὰ καὶ τῶν μεγάλων ἀκόμα — σ' ἕνα εἶδος ἱεροτελεστίας!

Στὴν ἀρχή, σταυρώνουν τρεῖς φορές τὸ μικρὸ κ' ὕστερα κλείνοντας καὶ τὰ δύο τους μάτια, ἀνοίγουν τὸ στόμα καὶ ξεθεώνονται κυριολεκτικὰ σ' ἕνα ἀτέλειωτο χασμούρισμα καὶ μουρμουρητὸ ἀσυναρτήτων λέξεων, ἀναμασσώντας κάθε τόσο ψιθυριστὰ ξόρκια, ρήσεις, ἐπικλήσεις κι εϋχές:

«Ὁ Χριστὸς νικᾷ τὸ κακὸ καὶ διώχνει τὸ πονηρὸ κι τοῦν Ὁξου ἀπὸ δῶ...!»

Τελειώνοντας, ἀνοίγουν τὰ μάτια, φτύνουν καὶ πάλι τρεῖς φορές τὸ μικρὸ, λέγοντάς του: «Φτοῦ σου, μασκαρὰ νὰ μὴν ἀβασκαθῆς!...

Τὸ φτύσιμο ἄλλωστε εἶναι καὶ ὑποχρέωση πὺ σᾶς τὴν ἐπιβάλλει ἡ κοινωνικὴ ἀγωγή! Σὰ λάχη — στὰ χωριά — νὰ βρεθῆτε σὲ σπίτι μὲ μωρὸ, ἢ καὶ στὸ δρόμο σας ἀκόμα ταιριάση νὰ σταυρωθῆτε μὲ γυναῖκα γνωστὴ σας μὲ μικρὸ στὴν ἀγκαλιά της παιδί, σταθῆτε, μὴ κάνετε ἀλλοιῶς, σταθῆτε νὰ τὸ κουβεντιάσετε, νὰ τὸ κεράσητε ἂν σᾶς ἔρχεται βολετὸ καὶ νὰ τὸ φτύσητε ὕστερα τρεῖς φορές!... Ἄλλοιῶτα θὰ παραξηγηθῆτε πολὺ καὶ θὰ σχολιασθῆτε σὰν ἀνάγωγος καὶ χωρὶς ἀνατροφή μέσα στὴν κοινωνία(!)... «Ἄ, μαρή!... Οὐ βουμπήρης δὲ τ' ὄφτυσι τοῦ πιδί' οὐ βουμπήρης δὲ ντράπ'κι λιγάκι...!»

Τώρα μαζί μὲ τὸ φτύσιμο, χτυποῦν καὶ ξύλο! Τὸ φτύσιμο ὅμως εἶναι γιὰ τοὺς μικροὺς καὶ τὸ ξύλο γιὰ τοὺς μεγάλους...!!!

ΤΑ ΒΑΦΤΙΣΙΑ

Ἡ τέλεση τοῦ θείου τούτου μυστηρίου, στὰ παλιότερα χρόνια, ἔπαιρνε χαρακτῆρα μεγάλης οικογενειακῆς γιορτῆς καὶ πανηγυριοῦ, μὲ φαγοπότι γενναῖο καὶ διασκεδάσεις. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως, μὲ τὴν ἀπόδο τοῦ χρόνου, οἱ ἀνάγκες τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ τὰ τόσα ἄλλα ἔφεραν τὴ χαλάρωση καὶ τὴν παραμέληση καὶ τῆς ωραίας αὐτῆς συνήθειας, ποῦδινε ἱστορικὴ βαρῦτητα κι' ἀξία σὲ μιὰ τέτοια συγκινητικὴ, μὰ καὶ μοναδική, γιὰ τὸν καθένα ἱεροτελεστία, ὅπως αὐτὴ, πὺ ἕνα μικρὸ παιδί — νήπιο ἀκόμα — κατεβαίνοντας ἀπ' τὴν ἀγκαλιά τοῦ ἀναδόχου του (νονοῦ τὸν λένε τὸν ἀνάδοχο στὸ χωριὸ) στὴν ἅγια κολυμπή-

Ἐκ τῶν γραφικῶν τοπίων τοῦ Πηλίου

θρα, παίρνει ὄνομα, τ' ὄνομα ποῦ θά φέρνῃ σ' ὅλη του τῆ ζωῆ, καί συντάσσεται στό Χριστό, στόν ἀρχηγό καί κύριο τῆς ζωῆς, γιά νά τόν ἔχη πάντα μαζί του, σύντροφο, συμπαραστάτη κι' ὁδηγό.

Μά στά χρόνια αὐτά, τὰ σημερινά, ποῦ ὅλα γίνονται τυπικά καί μηχανικά, ἡ θρησκευτική ἀποψη δέν προσέχει πολὺ καί δέν ἐκτιμῆται ὅσο πρέπει.

Ἔτσι κι' ἄλλοι, ἔτσι καί στό χωριό, πολλοί ἀπ' τοὺς ἀναδόχους (νονοὺς, ὅπως τοὺς λένε), ποῦ προθυμοποιούνται νά βαφτίζουσιν μικρά, ἄλλοι μὲν ἀπὸ ἀγαθῆ προαίρεση ν' ἀσκῆσουν φιλανθρωπικὴ πράξη, ἄλλοι δὲ μὲ ὑπολογισμό — τὸν ὑπολογισμό νά καλλιεργήσουν σχέσεις καί δεσμούς, κοινωνικῆς καί πολιτικῆς φιλίας, ὅπως οἱ περίφημοι κουμπάροι τῆς πολιτικῆς τῆς παλιᾶς Ἀθήνας — δέν μποροῦν, ἢ δέν θέλουν βέβαια νά συλλάβουν τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ θείου τούτου μυστηρίου — τοῦ βαφτίσματος — καί τῆς ὁμολογίας ποῦ γίνεται τόσον πανηγυρικὰ ἀπὸ μέρους τῶν ἀναδόχων — γιά λογαριασμό βέβαια τῶν ἀναδεξαμενῶν τῶν, τῆς ὁμολογίας πίστης στόν ἀρχοντα τῆς ζωῆς, τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν!

Λίγοι εἶναι κείνοι ποῦ ἔχουν σαφῆ ἀντίληψη τῆς εὐθύνης ποῦ παίρνουν γιά τὴν κατὰ Χριστό διαπαιδαγώγηση τῶν μικρῶν βαφτισμιῶν τους. Ἐλάχιστοι εἶναι κείνοι ποῦ θεωροῦν καθῆκον τους νά παρακολουθοῦν μὲ χριστιανικὸ ἐνδιαφέρον τὴν ἠθικὴν κατάρτιση καί τελειοποίησίν των, σὲ τρόπο ὅστε, ὅταν οἱ μικροὶ βαφτισμιῶν τους — οἱ βαφτισθέντες εἰς Χριστόν — μεγαλώσουν, νά ντυθοῦνε πραγματικὰ τὸν Χριστό καί τὴν πανοπλία Του!

Εἶναι ἡ πανοπλία τοῦ φωτός, ποῦ ἀναφέρει ὁ θεῖος Παῦλος, γιά νά μπορέσῃ, μὲ τὴν πανοπλία αὐτῆ, ν' ἀντεπεξέλθῃ στόν τραχὺ καί δύσκολο ἀγῶνα τῆς ζωῆς, κατὰ τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων τοῦ πονηροῦ — τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν κι' ἀδυναμιῶν — καί, μὲ ὑπομονή, θάρρος κι' ἐλπίδα, ν' ἀντιμετωπίσῃ — ὁ μικρὸς χριστιανὸς — τὴν ἀντιξοότητες καί τοὺς ἀνέμους ποῦ τὴ χτυποῦν — τὴ ζωὴ αὐτῆ — καί, νικητῆς, νά πάρῃ, στό τέλος, τὸν Στέφανο τῆς Νίκης!

Κατὰ ἀρχαιοτάτη συνήθεια, σύμφωνα, βέβαια, καί μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοση, ἡ βάφτιση στό χωριὸ γίνεται πάντα στὴν ἐκκλησία ἢ πρωτὶ-πρωτὶ, νύχτα ἀκόμα, ἢ τὸ βράδυ, μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα, σὺν σκοτεινιάσῃ. Σπάνια δὲ, καί σὲ ἐξαιρετικὰ περιπτώσεις, γίνεται στό σπίτι.

Τὸ μωρὸ τὸ μεταφέρει στὴν ἐκκλησία ὁ νονὸς (κουμπάρος) ἢ ἡ νονά, μὲ δύο-τρεῖς ἄλλους οἰκειούς (γυναῖκες πάντα). Ἡ καλογριά (νεωκόρος) ἔχει ἐτοιμάσει τὸ νερὸ κι' ὅλα τὰ σχετικὰ ποῦ χρειάζεται ὁ «παπάς» γιά τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου.

Μά, πρὶν ἀκόμα πάει ὁ παπάς, καί πρὶν ἀκόμα μεταφέρουν τὸ μικρὸ, παιδιὰ τῆς γειτονιάς, κι' ἀπ' τὸ συγγενολόγι, ποῦ τὰ χροῖα μωρισθῆ, ἔχουν κι' ὅλας περιζώσει ἀπὸ νωρὴς τὴν ἐκκλησία καί τὰ ἐπίκαιρα γιά τὴν περίστασι αὐτῆ σημεῖα — πόρτες, διάβες — τὰ πιὸ μάλιστα ἀπ' αὐτὰ ἀξία καί τολμηρὰ ἔχουν διεισδύσει ἀπὸ πρὶν καί μέσα στό ναό,

περιμένοντας μὲ ἀγωνία, ἐκεῖ, τὴ στιγμὴ ν' ἀκούσουν τ' ὄνομα ποῦ θά χαρίσῃ ὁ νονὸς στό μικρὸ παιδί, γιά νά ἐξαπολυθοῦν κατόπιν, ὅλα μαζί, σ' ἓνα φρενήρη μαρμαθῆνιο δρόμο καί σ' ἓνα ἀναμεταξύ των σκοτωμὸ ποιοῦ καί ποιοῦ νά προσπεράσῃ τ' ἄλλα παιδιὰ, ποιοῦ καί ποιοῦ πρῶτο νά φτάσῃ στό σπίτι, νά δώσῃ τὴν εἶδηση καί τὰ συχαρίκια στοὺς γονεῖς καί νά πάρῃ τὸ ρεγάλο του — δηλαδὴ μερικὲς πενταροδεκάρες.

Πενταροδεκάρες μοίραζε, κείνα τὰ χρόνια, κι' ὁ νονὸς γιά μαρτυρικὰ σ' ὅλο τὸν κύκλο τῶν συγγενῶν καί τῶν παρισταμένων.

Οἱ ὑποχρεώσεις.

Οἱ ἠθικὲς κι' οικονομικὲς ὑποχρεώσεις ποῦ δημιουργοῦνται, τοῦ νονοῦ πρὸς τὸ κουμπαρούλι του καί τοῦ ἀναδεξαμενιοῦ πρὸς τὸν ἀνάδοχό του, ἐκδηλώνονται καί στὴν ἀνταλλαγὴ τῶν δώρων ποῦ γίνεται σὲ κάθε ἐπίσημη μέρα — δώρων ἄλλων συμβολικῶν κι' ἄλλων θετικῶν — ἀνάλογα πάντα μὲ τὴν οικονομικὴ κατάστασι, τὴν κοινωνικὴ θέσι καί τὴν ἠθικὴ ἀντίληψη τῶν δύο αὐτῶν οἰκογενειῶν ποῦ συνδέει ὁ πνευματικὸς δεσμὸς τῆς κουμπαριάς.

Τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ δῶρο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα εἶναι ἡ πασχαλιάτικη κουλούρα ποῦ προσφέρεται κάθε χρόνο ἀπ' τὸ κουμπαρούλι στό νονοῦ ποῦ τὸ βάφτισε ἢ στὴ νονά του.

Ἡ κουλούρα αὐτῆ, ἀρκετὰ ὀγκώδης βάρους 2 1/2 - 3 περίπου ὀκάδων, ὁμορφα σφραγισμένη μὲ σφραγίδα ποῦ φέρει χαραγμένα σταυροῦ, σχήματα καί παραστάσεις, μεταφέρεται στό νονοῦ τὴν πρώτη μέρα τοῦ Πάσχα, μετὰ τὴν Πρῶτη Ἀνάστασι καί τὸ πρωινὸ — κατὰ τὸ ἔθιμο — πασχαλινοῦ τραπέζι.

Τὴν κρατᾷ στὴ μασχάλῃ τὸ κουμπαρούλι ἢ καί ὁ συνοδός του — ἂν εἶναι πολὺ μικρὸ καί δέν τὴν σηκώνῃ — τυλιγμένη μέσα σὲ ἄσπρη, κεντημένη ὀλόγουρα, λεπτὴ πετσέτα, μαζί μὲ πέντε ἢ καί ἑπτὰ κόκκινα ἀυγά, τυλιγμένα κι' αὐτὰ ξεχώρα σὲ ἄσπρο ἢ καί χρωματιστὸ τῆς πολυτέλειας μαντήλι.

Κείνα τὰ χρόνια ἐπίσης, πολλοὶ νονοὶ (κουμπάροι) συνήθιζαν, στὴ βάφτιση, νά φτυοῦνε τὸ κουμπαρούλι τους, τρεῖς φορές στό στόμα! Γιατὶ πιστεύονταν, καί πιστεύεται ἴσως ἀπὸ πολλοὺς, ἀκόμα καί σήμερα, πὼς ἅμα φτύσῃ ὁ νονός, στὴ βάφτιση, τὸ κουμπαρούλι του στό στόμα, ὁ μικρὸς βαφτισμιός, μεγαλώνοντας, παίρνει ὅλες τὶς ὁμοιότητες, ὅλες τὶς χάρες κι' ὅλες τὶς ἀρετὲς του, μὰ κι' ὅλα τὰ χουῖα καί τὰ κουσοῦρια του! — ἄσχετα μὲ τὸ θρησκευτικὸ βέβαια νόημα.

Γι' αὐτὸ, σὺν βλέπουμε καμμιά φορὰ κἄνα μικρὸ (ἀγόρι ἢ κορίτσι) νά μοιάζῃ ἄλλο, μεγαλύτερο του, στὰ μούτρα ἢ καί στὰ χουῖα καί στὰ φερσίματά του, λένε:

«Μωρέ! στό στόμα τὸν φύτ'σι!» — δηλαδὴ τὸν ἐφτυσε! Μὰ καί τὸ ἔθιμο αὐτὸ, σιγά-σιγά, μπαίνει στὴν ἱστορία.

Εἰδυλλιακὸ τοπίον Μαυροβουνίου

ΓΥΡΩ ΑΠ' Τ' ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΑΤΑ
Η ΠΡΟΞΕΝΙΑ ΣΑΝ ΘΕΣΜΟΣ
ΣΤΑ ΣΥΝΟΙΚΕΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΙΚΙΑ

Τ' ἀρραβωνιάσματα ἢ συμββάσματα — ὅπως τὰ λέγαν κείνα τὰ χρόνια στὰ χωριά — σὰ γεγονὸς κοινωνικὸ καὶ σὰ θέμα ἠθικοθρησκευτικὸ μὲ τὴν εὐρύτητα ποὺ δίνει σ' αὐτὰ τὸ βαθύτερο νόημά των, παρέχουν μπόλικο ἀληθινὰ πνευματικὸ καὶ λαογραφικὸ ὕλικὸ γιὰ μελέτη καὶ συγγραφή στὸν Λαογράφο καὶ στὸν κάθε ἄλλο ἐπίσης μελετητὴ, ποὺ θάθελε μὲ τὰ θέματα αὐτὰ ν' ἀσχοληθῆ.

Ἡ Μνηστεία, ὅπως ξέρουμε, ἀπ' τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀποτελοῦσε στὴ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν, θεσμὸ ἱερὸ καὶ γεγονὸς κοινωνικὸ χαρμόσυνο, μὲ πανηγυρικὲς πάντα ἐκδηλώσεις. Ὁ χρόνος βέβαια, λίγο-πολύ, ἄλλαξε καὶ μπορεῖ ἀκόμα ν' ἀλλάξῃ πιὸ πολὺ τοὺς τρόπους καὶ τίς συνήθειες τῶν ἀνθρώπων, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐξέλιξη ποὺ πῆρε καὶ θὰ πάρῃ ἡ ζωὴ. Ὅμως ἡ ἀξία κι ἡ σημασία τῆς τελετῆς αὐτῆς, ἔμειναν μένουν καὶ θὰ παραμένουν ἀθιχτες στὸν αἰῶνα!

Ἀπ' τὴν ἄποψη αὐτῆ, τίποτα δὲν ἄλλαξε, μὰ οὔτε καὶ θ' ἀλλάξῃ ποτέ!

Δυὸ νέοι — ἀγόρι ἀπ' τὴ μιά μεριά καὶ κόρη ἀπ' τὴν ἄλλη — ποὺ δίνοντας τὰ χέρια καὶ τὴ καρδιά τους, συμβάλλονται κι ἀποφασίζουν νὰρθουν σὲ γάμου κοινωνία, καὶ μὲ τὸ γάμο τους αὐτόν, νὰ ἱδρῦσουν τὴν οικογενειακὴ τους «Ἐστία» ἀπ' τὴν ὁποία μιά ἄλλη καινούργια ζωὴ θὰ ξεπηδήσῃ, ἀνταποκρίνονται, μὰ κι ὑποτάσσονται μαζί, ὄχι στὴ φυσικὴ τους μονάχα κλήση καὶ τὴν ἐσωτερικὴ τους φωνή, μὰ καὶ σὲ μιά ἄλλη ἐπίσης ἀνώτερη κλήση καὶ φωνή, στὴ Θεία Ἐπιταγή!

Ἐυποτάσσονται θέλοντας καὶ μὴ στὸν αἰῶνιο νόμο ποὺ διέπει καὶ κατευθύνει τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ!

Καὶ ὑποτάσσονται ὄχι γιὰ τὴν ἱκανοποίηση μονάχα τῆς φυσικῆς των ἀνάγκης κ' ἐκπλήρωση τῆς κοινωνικῆς των ἀποστολῆς, μὰ καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο ἐπίσης ἀνώτερο κι εὐγενέστερο σκοπὸ: Γιὰ τὴ τέλεση μιᾶς ἄλλης ἀνώτερης λειτουργίας, ποὺ θὰ καταστήσῃ αὐτοὺς συνεργάτες τοῦ Θεοῦ, τὸ ἔργο τῆς ἀνανέωσης καὶ διαίωνισης τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας.

Μὰ κι ἀνεξάρτητα τῆς ἰδανικῆς αὐτῆς πλευρᾶς καὶ κάθε ἄλλης θεωρίας, οἱ ἀρραβῶνες καὶ σὰ μιά πράξη συμβατικὴ ποὺ ἀποσκοπεῖ τὴν ἔνωση δυὸ ὑπάρξεων καὶ τὴ ταύτιση τῆς ζωῆς των στὴ κοινὴ Μοῖρα, ἀποτελεῖ σταθμὸ, ἀναμφισβήτητα σημαντικό, ποὺ εἰσάγει τοὺς μνηστευμένους στὸ «στάδιο τῆς δοκιμῆς τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς προπόνησης καὶ προπαρασκευῆς γιὰ τὸν «Γάμο» καὶ γιὰ τὸν κατοπινὸ ἀγῶνα τῆς ζωῆς!».

Ὅμως ἐμεῖς δὲν πρόκειται τώρα ἐδῶ ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ πνευματικὸ καὶ θεωρητικὸ μέρος τῆς Μνηστείας, μὰ μὲ τὴ κοινωνικὴ της μονάχα πλευρά, ἐξετάζοντας τὸ «Συνοικέσιον» σὰν ἓνα κοσμικὸ βέβαια γεγονὸς ποὺ χαιρετίζεται ἀπ' ὅλο τὸ χωριό, μὰ καὶ σὰν ὑπόθεση ἐπίσης οικογενειακὴ, στηριγμένη πάνω σὲ ἠθικοὺς καὶ σὲ οικονομικοὺς ἐπίσης παράγοντες κι ὑπολογισμένους — καὶ πιὸ πολὺ πάνω σ' αὐτοὺς — πάνω στὸ λεγόμενον συμφέρον!

Ὁ σκοπὸς μας εἶναι ἐδῶ, νὰ δοῦμε, τὴν ἐθιμοταξία τοῦ χωριοῦ καὶ τὴ πατροπαράδοτη ἐπίσης νοοτροπία τῶν χωρικῶν, πάνω στὸ μεγάλο καὶ σοβαρὸ ζήτημα αὐτό. Νὰ δοῦμε τίς συνήθειες καὶ τίς ἀντιλήψεις ποὺ κρατοῦν καὶ τοὺς παράγοντες ἐπίσης ποὺ μεσολαβοῦν καὶ συνεργοῦν στὴν ἐπίτευξη καὶ σύναψη τοῦ Συνοικεσίου.

ΠΡΟΞΕΝΙΑ - ΤΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΖΑΡΛΙΚΙΑ

Καὶ πρῶτα, πρῶτα πρέπει νὰ ποῦμε, πὼς τ' ἀρραβωνιάσματα σὲ τοῦτα τὰ χωριά, γίνονται πάντα μὲ προξενιά — ὅλα κατὰ κανόνα μὲ προξενιά — μὲ τάματα πολλὰ καὶ μὲ

παζαρλίκια κουραστικά, πάνω στὴ προῖκα τῆς νύφης καὶ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ γαμπροῦ!

Συνοικέσιον αἰσθηματικὸ — ὅπως ἄλλοῦ — χωρὶς μεσολαβητές, χωρὶς τὴν ἀνάμιξη δηλ. τρίτων, ἐλάχιστα θὰ βρῆτε, ψάχνοντας βέβαια μὲ ὑπομονὴ ὅλη τὴ παλιὰ καὶ πρόσφατη κοινωνικὴ ἱστορία τούτων τῶν χωριῶν!

Πιὸ ἀκόμα λιγοστὰ στὰ χωριά τοῦτα καὶ ἰδίᾳ στὸ Κεραμίδι, εἶναι τ' ἀνώμαλα συνοικέσια, σὰ κείνα π' ἀκούμε κάθε τόσο νὰ γένωνται ἄλλοῦ, τὰ συνοικέσια κείνα π' ὄχουν σὰ κίνητρο κ' αἰτία πρωταρχικὴ τὸν «Ἐρωτα» — τὸν παράφορο «Ἐρωτα» — τὸ σφοδρὸ καὶ βίαιο κείνο αἰσθημα ποὺ καταλήγει σ' ἐκούσιες ἢ ἀκούσιες ἀπαγωγὲς κοριτσιῶν καὶ ποὺ βρίσκουν κατόπιν ἀναγκαστικὰ τὴ νομιμοποίησή τους καὶ τὴν ἀναγνώρισή τους στὸν Γάμο!

Τέτοιες ἐρωτικές περιπέτειες καὶ τέτοια αἰσθηματικὰ δραματάκια στὰ χρονικά τῶν χωριῶν τούτων, ἐλάχιστα ἀναφέρονται. Τέτοια κρούσματα... μόνον στὰ «Κανάλια» καὶ στὸ «Σκλήθρο» ἔχουν σημειωθῆ, στὸ Κεραμίδι ὅμως καὶ σὲ ἄλλα ἐπίσης βουνίσια χωριά — φτωχοχώρια — καμμὶ «Μαρία Πενταγιώτισσα» — γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ περίφημο τραγούδι της — δὲ θὰ βρῆ πρόθυμα παλληκάρια νὰ βάλουν τὰ κεφάλια τους στὴ ποδιά της καὶ νὰ πετσοκοποῦν γιὰ τὸ χατήρι της...! Ὅσο ὀμορφὴ καὶ γοητευτικὴ κι' ἂν εἶναι κι ὅσο κι' ἂν μοσκοβολᾷ τὸ στήθος κι ἡ τραχηλιά της!

Ἐδῶ στὴ μέση, θὰ μπῆ ἢ προξενιά γιὰ νὰ ρυθμίση τὸ ζήτημα καὶ τελειώση ἡ δουλειά! Τίποτα ἄλλο δὲ χωρεῖ.

Ἐδῶ ὁ νιὸς εἶναι πάντα συγκρατημένος μπροστὰ στὴ κόρη ποὺ ὀρέγεται καὶ ἀγαπάει, ἂν ὄχι ὀλοτέλα ἀσυγκίνητος κι ἀπαθῆς.

Καὶ δὲν εἶναι περίεργο κι ἀνεξήγητο τὸ φαινόμενο βέβαια αὐτό.

Ἡ ἔλλειψη ἐπαρκῶν οικονομικῶν μέσων, εἰσοδήματος δηλ. ἱκανοῦ νὰ ἐξασφαλίσῃ στὸ νέο χωρικὸ μιά ζωὴ ὑποφερτῆ, τὸν κάνουν ὑπολογιστὴ — ψυχρὸ καὶ προσεχτικὸ πάντα ὑπολογιστὴ — γιὰ τὸ κάθε τι ποὺ ἀφορᾷ τὸ συμφέρον, τὸ μέλλον καὶ τὴ προκοπὴ του.

Ὁ νέος στὸ χωριὸ ποὺ σκεύεται καὶ λογαριάζει νὰ παντρευτῆ, θὰ ὑπολογίσῃ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴ προῖκα ποὺ θὰ πάρῃ καὶ πάνω σ' αὐτὴ θὰ βασισθῆ. Τὴ προῖκα καὶ τ' ἄλλα τῆς κόρης παρσίματα θὰ ἐχτιμήσῃ πιὸ πολὺ καὶ λιγώτερο τὰ προσωπικά της χαρίσματα καὶ προσόντα. Ἰσα-ἴσα, αὐτὰ — τὰ χαρίσματα κι οἱ ἀρετὲς — παραβλέπονται πάντα καὶ ὑποχωροῦν, μπροστὰ στὴ προῖκα τὴ πολλή! Ἄν ὄχι πάντα, τίς πλειότερες ὅμως κατὰ κανόνα φορές.

Πάνω στὴ προῖκα αὐτὸς θὰ στηρίξῃ τίς προβλέψεις του καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς του γιὰ τὴ συγκρότηση τοῦ καινούργιου νοικοκυριοῦ του.

Θὰ ὑπολογίσῃ μαθηματικὰ καὶ βασανιστικὰ τὴν ἀξία της καὶ τὴν ἀποδοτικότητά της, ὥστε ν' εἶναι πιὰ σίγουρος πὼς δὲ θὰ πέση ὄξω.

Θὰ ὑπολογίσῃ τὰ λίγα ἢ πολλὰ μούλκια (κτῆματα) ποὺ θὰ τοῦ δώσῃ ὁ πεθερὸς του, τὸ καλὸ καὶ καρπερὸ ἀμπέλι, τὸ γόνιμο κι ἀποδοτικὸ χωράφι καὶ τίς λίγες ἢ πολλὲς ρίζες (ἐλῆες) ἢ ἄλλων δέντρων ρίζες, ποὺ θ' ἄχῃ τὸ περιβόλι. Θὰ λογαριάσῃ τὰ ζωντανὰ — πρόβατα, γίδια ἢ γελᾶδια — θὰ μετρήσῃ τὰ κεφάλια — πόσα θηλυκὰ καὶ πόσ' ἀρσενικὰ — θὰ λογαριάσῃ καὶ τὸ εἰσόδημα ποὺ θὰ τοῦ δίνουν κάθε χρονιά — τυρί, βούτυρο, τομάρια (δέρματα) μαλλί, κρασί κλπ. κ' ὕστερα θ' ἀποφασίσῃ!

Κι ἂν εἶναι γιὰ «σὸ γαμπρο» πάλι βάζοντας ὅλα κάτω θὰ λογαριάσῃ τὴ περιουσία καὶ τὴν ἀξία τοῦ σπιτιοῦ ποὺ θὰ τοῦ γράψῃ ὁ πεθερὸς του, καὶ σὰν δὴ πὼς τὸν ἱκανοποιεῖ καὶ τὸν συμφέρει, θὰ δώσῃ τὸ λόγο του καὶ θ' ἀποφασίσῃ Ἄλλοιως... χαλάει ἡ δουλειά!

Γι' αὐτὸ κι οἱ διαπραγματεύσεις εἶναι πάντα βασανιστι-

κές και πολλές φορές παίρνουν χαρακτήρα παζαρέματος και χρονίζουν. Δεν είναι δὲ και σπάνιες κ' οἱ περιπτώσεις πού ἡ ὄλη υπόθεση τοῦ συνοικεσίου ναυαγεῖ, κι ἡ αἰτία εἶναι πάντα ὁ γαμπρός πού ἐπιμένει γιὰ ἓνα παραπάνω ἀμπέλι ἢ γιὰ μισὸ χωράφι, ἢ γιὰ λίγα παραπάνω κεφάλια ζωντανὰ ἢ και μετρητά, πού ὁ πατέρας τοῦ κοριτσιοῦ ἀρνεῖται ν' ἀυγατίσει, ἢ ἀπὸ ἀδυναμία — γιὰτι ἔχει κι' ἄλλα κορίτσια — ἢ κι ἀπὸ πείσμα καμμιά φορά.

Μὰ τί τὰ θέτε, τὸ κορίτσι εἶναι τ' ἀδύνατο, ὅπως λένε, μέρος κι' ἡ θέση του στὰ χωριά πάντα δύσκολη εἶναι και μειονεκτική.

Γι' αὐτὸ κι ἀναγκαστικὰ τὸ κορίτσι — οἱ σπιτικοὶ του δηλαδή — κατὰ τὸ ἔθιμο, πρέπει νὰ πάρη τὴ πρωτοβουλία νὰ στείλῃ προξενιά και πρόταση γιὰ γάμο στὸν ὑποψήφιο γαμπρό.

Ὁ νιὸς μπορεῖ ν' ἄχῃ στὸ μάτι ἓνα κορίτσι, νὰ τὸ θέλῃ και νὰ τὸν τραβᾷ. Μὰ ὅσο κι ἂν τὸ θέλει κι ὅσο κι ἂν τ' ὀρέγεται και τὸ λαχταράει ἡ καρδιά του, ποτὲ δὲ βάζει τὴ μύτη του κάτω, νὰ ταπεινωθῇ και νὰ τὸ προτείνει. Κρατάει πάντα τὴ θέση του και τὸ τοπέ του. Γιὰτι τὸ παίρνει γιὰ ντροπὴ, σὰ κάτι τὸ ὑποτιμητικὸ και τ' ἀσυμβίβαστο μὲ τὸν ἀνδρικό του ἐγωισμό, νὰ πάη γυρεύοντας αὐτός. Τὸ πολὺ, πολὺ νὰ ἐνεργήσῃ πλάγια και νὰ τὰ καταφέρῃ μὲ τρόπο, ὥστε νὰ προκαλέσῃ πρόταση τοῦ κοριτσιοῦ, χωρὶς νὰ φανῇ ὁ ἴδιος πὼς παίρνει τὴ πρωτοβουλία! Γιὰτι, ποῖός νὰ τ' ἀκούσῃ; ξεπέφτει ἡ θέση του πολὺ. . .(!). Λοιπόν, οἱ γονεῖς τοῦ κοριτσιοῦ θὰ ρίξουν τὴ μύτη τους κάτω νὰ ζητήσουν τὸ παιδί, σὰν τὸ κρίνουν κατάλληλο γιὰ γαμπρό τους. Στὴ περίπτωση αὐτή, προτοῦ στείλουν προξενιά, θὰ κάνουν τὸ σχετικὸ ψάρεμα τῶν διαθέσεων τοῦ ὑποψήφιου γαμπροῦ κι' ὕστερα θὰ στείλουν τοὺς προξενιάδες, πού πρέπει ὅμως νὰναι ἄνθρωποι πειστικοὶ και μ' ἐπιρροή και μὲ κάποια ἐπίσης τοῦ λόγου δεξιότητες γιὰ νὰ τελειώσουν τὴ δουλειά. Σὲ πολλές περιπτώσεις, ὁ ἴδιος ὁ πατέρας τοῦ κοριτσιοῦ σκουμπώνεται (ὅπως συνηθίζουν νὰ λένε) και μ' ἓνα ἢ δυὸ ἄλλους ἀκόμα στενοὺς συγγενεῖς, συγκροτοῦν τὴν ἐπιτροπὴ πού θὰ πάη νὰ κἀνῃ τὴ τιμητικὴ πρόταση και νὰ διαπραγματευθῇ τοὺς ὅρους τοῦ συνοικεσίου. Ἡ ἐπίσκεψη κατὰ συνήθεια γίνεται νύχτα πάντα μὲ φανάρι. Οἱ προξενιάδες ὕστερα ἀπ' τὶς συνηθισμένες τυπικὲς φιλοφρονήσεις κι ἀστειολογίες, ἐξηγοῦν τὸ λόγο τὸ σκόπο τῆς νυχτερινῆς ἐπίσκεψής τους και μπαίνουν ἀμέσως στὸ θέμα.

Τέτοιες νυχτερινὲς ἐπισκέψεις, ἀπρόοπτες κ' αἰφνιδιαστικές, σὰν γίνονται σὲ κατάλληλες ψυχολογικὲς στιγμὲς, στέκονται τυχερές. Γιὰτι βρίσκουν τοὺς σπιτικούς τοῦ ὑποψήφιου γαμπροῦ ἀπροετοίμαστους και καλοπροαίρετους κ' ἔτσι χωρὶς κόπο και πολλές τσιριμῶνιες τοὺς ἀποσποῦν μ' εὐκολία τὸ λόγο και τελειώνουν.

— «Νὰ τί νὰ κάνουμε, ντράπακαμ — τοὺς ἀκοῦτε νὰ λένε — μᾶς ἔφεραν στοῦ φιλότιμου κι δώσαμε τοῦ λόγου!»

Οἱ πλειότεροι ὅμως δὲ συγκινοῦνται εὐκολα ἀπ' τὰ τιμητικὰ κοπιμῆντα τῶν προξενιάδων κι ἀπ' τὶς κολακεῖες τους. Οὔτε ἀπ' τὶς πολλὲς παιγιές τους γιὰ τὸ κορίτσι, γιὰ τὴν ἀξιάδα του και τ' ἄλλα προτερήματά του! . . . Τοὺς ἀκοῦνε ἀτάραχα και χωρὶς ἀντιρρήσεις, μ' ἀπάντηση θετική δὲ δίνουν, μ' ὄλο και ξεφεύγουν. . . Τοὺς τάζουν μονάχα προθεσμία, μὲ τὴ πρόφαση πὼς θέλουν τάχα νὰ σκεφτοῦν πρῶτα και νὰ συνεννοηθοῦν ἀναμεταξύ τους κ' ὕστερα νὰ δώσουν τὸ λόγο, ἀπάντηση δηλ. θετική ἢ ἀρνητική.

Ἐξόν, ἀπ' τὴν ἀρχὴ κρίνουν ἀσύμφορο κι ἀσυμβίβαστο μὲ τὴ θέση τοῦ παιδιοῦ τους τὸ συνοικέσιο αὐτό, εἴτε γιὰτι ἢ οἰκογενειακὴ κατάσταση τοῦ κοριτσιοῦ (κοινωνική, μορφωτική, οἰκονομική κλπ.) κρίνεται κατώτερη ἀπ' τὴ δική τους, εἴτε γιὰτι ὁ γιὸς τους ἔχει ἄλλες ἀνώτερες ἐπιδιώξεις, ἢ και γιὰ ἄλλους τέλος πάντων λόγους, τότε καμώνονται εὐσχημα και προφασίζονται πὼς ὁ γιὸς τους δὲν

ἔχει τάχα ἀκόμα καιρό, πὼς ἔχει νὰ βγάλῃ τάχα ὑποχρεώσεις κ' ὕστερα νὰ σκεφτῇ. . . Κι ἔτσι τοὺς κόβουν τὸ σχοινὶ, τὸ βῆχα ἢ τὴ πῆτα ὅπως λένε!

Στὴ περίπτωση ὅμως πού ἐκδηλώνεται κι ἀπὸ μέρος τοῦ παιδιοῦ ἀνάλογη διάθεση κ' εὐχαρίστηση, τότε δίνουν τὰ χέρια και κλείνουν τὴ συμφωνία.

Ἄκολουθεῖ τὸ σχετικὸ κέρασμα γιὰ τὰ χαϊρλίδικα κι ἀνταλλαγὴ εὐχῶν και μὲ τὸ τσούγκρισμα τῶν ποτηριῶν κυρώνεται ἡ συμφωνία.

Ἄπ' τὴ στιγμὴ τούτη πιά, προσφωνοῦνται συμπεθέροι! Νὰ ζήσουν συμπέθερε, χαϊρλίδικη ἢ δουλειά μας, νὰ ζήσουν.

Στὸ μεταξύ, στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ μὲ ἀγωνία και καρδιοχτύπι καρτεροῦν τὴν ἐπιστροφή τῶν προξενιάδων, πού θὰ τοὺς πᾶνε τὰ μαντάτα. . . τὴ καλὴ ἢ ἀρνητικὴ δηλ. ἀπάντηση στὴν πρόταση τῆς προξενιάς.

Στὴ περίπτωση βέβαια τῆς ἐπιτυχίας, πού οἱ προξενιάδες τὰ ταιριάσουν και γυρίζοντας κεφᾶτοι μεταφέρουν τὰ καλὰ χαμπάρια, ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ σπιτιοῦ ἀλλάζει, φαιδρύνεται και θερμαίνεται, και τὰ πρόσωπα ὁλωνῶν φωτίζονται ἀπ' τὴ χαρὰ, πού σὲ κάτι τέτοιες μεγάλες στιγμὲς, ἔρχεται ν' ἀπαλύνη τὴ τραχύτητα λιγάκι τῆς ζωῆς, νὰ τὴ γλυκάνῃ και νὰ τὴ μορφῆνῃ λιγάκι, νὰ διώξῃ — στὶς ὄρες τουλάχιστον αὐτὲς — τὰ συκλέτια και τὶς σκοτοῦρες ἀπ' τὶς κουρασμένες γέρικες καρδιές τῶν γονιῶν και νὰ τὶς ποτίσῃ μὲ τὶς γλυκειές κι ἄγιες ἐκεῖνες συγκινήσεις πού νοιώθει ὁ γονιὸς — ὁ κάθε γονιὸς — πού παιδεύεται, βασανίζεται σ' ὄλη του τὴ ζωὴ και ὑποφέρει, μ' ἓνα μονάχα ὄνειρο και μ' ἓνα μοναδικὸ σκοπὸ, τὴν ἀποκατάσταση τῶν κοριτσιῶν του!

Βέβαια, μιλάμε ἐδῶ γιὰ τὰ κορίτσια και γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς παντρεῖας των, γιὰτι τ' ἀγόρια στὰ χωριά, βρίσκουν μονάχα των τὴν ἀποκατάστασή των, χωρὶς τὴ σκοτοῦρα τοῦ γονιοῦ και τὶς βασανιστικὲς τοῦ σπιτιοῦ φροντίδες. Ἔτσι λοιπόν, σὰν φέρουν τὰ καλὰ μαντάτα οἱ προξενιάδες στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ, ἡ εἶδηση παίρνει φτερά και πρῶι-πρῶι τὴν ἄλλη μέρα κιόλας, ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἔχει κάνει αὐτὴ τὸ γύρο τῆς σ' ὄλο τὸ χωριὸ και τὸ συνοικέσιο εἶναι τὸ «θέμα» — θέμα μοναδικὸ — γιὰ σχόλια και κουβεντολόι στὰ σπίτια, τὶς γειτονιὲς και τὰ καφενεῖα.

Ἄπὸ κεῖ τώρα και πέρα, οἱ συμπεθέροι — οἱ γονεῖς δηλ. τῆς νύφης και τοῦ γαμπροῦ — θὰ κανονίσουν ἀπὸ κοινοῦ τὶς λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἐπισημοποίηση τῶν ἀρραβῶνων, ὀρίζοντας, κατὰ τὸ ἔθιμο, τὴ μέρα — μᾶλλον βραδυά — πάντα ὅμως Κυριακή, πού θ' ἀλλάξουν τὰ δαχτυλίδια και θὰ πέση ἡ ντουφεκιά.

ΤΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Τὰ γνωρίσματα εἶναι ἡ ἐπίσημη τελετὴ τῶν ἀρραβῶνων πού γίνεται στὸ σπίτι τῆς νύφης, πάντα στῆς νύφης

Παραλία Καμάρι Κεραμιδίου — Φωτογραφία Π. Κομποθέκρα

τὸ σπίτι, λέγονται δὲ γνωρίσματα, γιατί κατά τὴν τελετὴ αὐτὴ γίνεται ἡ πρώτη ἐπίσημη γνωριμία τῆς κόρης μὲ τὸν γαμπρὸ καὶ τὸ σόι του καὶ τοῦ γαμπροῦ ἐπίσης μὲ τὴ νύφη καὶ τὸ συγγενολόι της. Ἡ τελετὴ αὐτὴ γίνεται πάντα βραδύ Κυριακῆς καὶ παίρνει διαστάσεις γάμου, μὲ ντουφεκίδι — κείνα τὰ χρόνια — καὶ γλέντι ὀλονύχτιο, μὲ συνέχαια, χοροὺς τραγούδια καὶ πατινάδες μὲ βιολιά, ὅλη τὴν ἄλλη μέρα.

Κατὰ τὸ πατροπαράδοτο ἔθιμο, ὁ γαμπρὸς τούτῃ τῆ βραδυά, συνοδεύεται κι ἀκολουθεῖται ἀπ' τὸ πατέρα του, τ' ἀδέρφια του καὶ τοὺς στενότερους συγγενεῖς του 9 - 15 νοματέους τὸν ἀριθμὸ (ἀποφεύγεται ὁ ζυγὸς ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων). Πομπὴ ἀληθινὰ ἐπιβλητικὴ, ἀπὸ ἄντρες μονάχα ἐννοεῖται, ἀποκλειομένων τῶν γυναικῶν. Γιὰ τίς γυναῖκες κρατᾶει ἡ προκατάληψη πῶς στὰ «γνωρίσματα» δὲ κάνει νὰ παίρνουν μέρος γυναῖκες ἀπ' τὸ σόι τοῦ γαμπροῦ, γιατί δὲ φέρνουν γοῦρι... (!) Καὶ γι' αὐτό, κάθε τυχόν συμμετοχὴ γυναίκας (ἀπ' τὸ σόι τοῦ γαμπροῦ στὴ τελετὴ αὐτὴ) παρεξηγεῖται καὶ σχολιάζεται σὰν ἄπρεπη κ' ἐπικρίνεται μὲ αὐστηρότητα πολλή!

Στὸ σπίτι τῆς νύφης τώρα ἀπὸ νωρὴς ἔχει μαζευτὴ ὄλο τὸ συγγενολόι της γιὰ νὰ δεχτοῦν καὶ γνωρίσουν τὸ γαμπρὸ καὶ τὸ συμπεθεριὸ καὶ συμπαρασταθοῦν ὄλοι μαζί στὴ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὴ διεξαγωγὴ τῆς μεγάλης αὐτῆς οικογενειακῆς γιορτῆς. Τῆ νυχτερινῆ αὐτῆς πομπῆ — τοῦ γαμπροῦ μὲ τὴν ἀκολουθία του — οἱ ἄνθρωποι τῆς νύφης ὑποδέχονται στὴν αὐλὴ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων (κατὰ τὴ κοινὴ ἔκφραση) καὶ τοὺς ὀδηγοῦν κατόπιν στὸν Μουσαφὴρ ὄντά, τὸν πιό, πιό εὐπρεπισμένο δηλ. τοῦ σπιτιοῦ, πού χρησιμεύει γιὰ τίς ἐπίσημες μέρες καὶ γιὰ κάτι τέτοιες μεγάλες ὥρες, τοποθετῶντας ἕνα-ἕνα κατὰ ἱεραρχικὴ τάξη καὶ σειρά, ἡλικία καὶ βαθμὸ συγγενικῶν σχέσεων μὲ τὸ γαμπρὸ, μ' αὐτὸν πάντα στὴ μέση καὶ τὸν πατέρα του (συμπέθερο) σὰ δεσπότη πρόσωπο στὴ πρωτοκαθεδρία.

Μετὰ τὰ χειροπιάσματα καὶ τίς ἀπαραίτητες χαιρετούρες, τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν συνηθισμένων φιλοφρονήσεων χαριεντισμῶν, ἀστεϊσμῶν κι ἄλλων ἐκδηλώσεων, οἱ γεροντότεροι τοῦ κύκλου, ἐκπρόσωποι τῆς νύφης, καὶ τοῦ γαμπροῦ, ἐξηγοῦν τὸ σκοπὸ κι ἀρχίζει κατόπιν ἀμέσως ἡ ἱεροτελεστία.

Ἔνα τραπεζάκι στρωμένο μ' ἕνα εἰκόνισμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας πάνω του, καὶ μ' ἕνα μαντήλι μεταξωτὸ μὲ τίς βέρες, τοποθετεῖται στὴ μέση τῆς κάμαρας, ἀνάμεσα στὸν ἀνθρώπινο κύκλο. Ὁλόγυρα σ' αὐτὸ — τὸ τραπεζάκι — ὄρθιοι παίρνουν θέση ὁ γαμπρὸς κι ἡ νύφη, οἱ γονεῖς κι οἱ συμπαραστάτες τους, καὶ γύρω τους ὄλο τὸ συμπεθεριό. Οἱ πατεράδες τῶν παιδιῶν καθισμένοι μὲ τὸν γραμματικὸ, συντάσουν κι ὑπογράφουν κατόπιν τὸ προικοσύμφωνο κατὰ τὸν τύπο τῆς διαθήκης,

Κεραμίδι : Γραφικὴ ἄποψη — Φωτογραφία Π. Κομποθέκρα

καὶ τελειώνοντας τὸ παραδίδουν στὸ γαμπρὸ. Τὸ προικοσύμφωνο ἀρχίζει μὲ τὸ ὄνομα τῆς «Ἁγίας Τριάδος» καὶ κλείνει μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ προικοδότη γιὰ νάνα δὲ πιὸ ἐγκυρο, ὑπογράφεται κι ἀπὸ δυὸ (2) ἄλλους μάρτυρες.

Μετὰ τὴ διατύπωση αὐτῆ, οἱ πατεράδες τῶν παιδιῶν γονατίζοντας κάνουν τρεῖς (3) μετάνοιες καὶ μετὰ ἀλλάζουν τὰ δαχτυλίδια, ἀφοῦ τὰ σταυρώσουν πρῶτα τρεῖς (3) φορές πάνω στὸ εἰκόνισμα μὲ τίς λέξεις:

«Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἄμην». Καὶ προσθέτουν: «Σᾶς δίνουμε τὸ γαμπρὸ καὶ παίρνουμε τὴ νύφη» λέει ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ πρῶτος. Κι ἀπαντᾶει ὁ πατέρας τῆς νύφης: «Σᾶς δίνουμε τὴ νύφη καὶ παίρνουμε τὸ γαμπρὸ». Ξανά λένε τὰ λόγια αὐτὰ τρεῖς (3) φορές καὶ βάζοντας ὕστερα τίς βέρες ἀσπάζονται τὰ παιδιά καὶ τὰ εὐχονται νὰ ζήσουν. Ἡ νύφη τώρα κάνει βαθειὲς ὑποκλίσεις, φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ της πρῶτα, τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της κατόπιν κι ὀλωνῶν μὲ τὴ σειρά τῶν παρισταμένων, καὶ δέχεται τίς εὐχὲς καὶ τοὺς ἀσπασμούς των.

Κατὰ τὴν ἐπίσημη αὐτὴ στιγμὴ, ρίχνονται ἀπ' τὸ σπίτι τῆς νύφης τρεῖς (3) χαιρετιστήριοι πυροβολισμοὶ καὶ μ' αὐτοὺς γνωστοποιεῖται ἐπίσημα στὸ χωριὸ τὸ συνοικέσιο. Στους πρώτους αὐτοὺς πυροβολισμούς, ἀπαντοῦν μὲ ντουφεκιὲς ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ μὲ τὴ σειρά τους κατόπιν ἀπαντοῦν στὰ σπῖτια τῶν στενῶν συγγενῶν καὶ φίλων τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης. Ἔτσι σιγά-σιγά, τὸ ντουφεκίδι γίνεται πιὸ πυκνὸ κι ἀπλώνεται ἀπὸ γειτονιά σὲ γειτονιά καὶ ἀπὸ μαχαλά σὲ μαχαλά, σὰν τύχει δὲ καὶ κάνα ἄλλο συνοικέσιο αὐτῆς τούτῃ τῆ βραδυά — δύο καὶ τρία ταιριάζει πολλές φορές — φωτιά παίρνει κι ἀνάβει ὄλο τὸ χωριό.

Ἄκολουθεῖ γλέντι καὶ βιολιά ὡς τὸ πρῶτ, μὲ χορὸ κατόπιν ὄξω στὴν αὐλὴ καὶ μὲ ἀδιάκοπο φαγοπότι. Ἄπο κεῖ, βαθειὰ χαραή, μαντηλωμένοι οἱ συμπέθεροι, ξεκινοῦνε πατινάδα μὲ τὰ βιολιά ἢ καὶ μὲ τραγούδια, γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ἀκολουθοῦμενοι τώρα κι ἀπ' τοὺς σπιτικούς καὶ τοὺς πιὸ κοντινοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης:

Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια, τώρα οἱ πέρ, τώρα
[οἱ πέρδικες]

Τώρα οἱ πέρδικες, τώρα λαλοῦν καὶ λένε, ξύπν' ἀφέντ'
[ξύπν' ἀφέντη μου.

Ξύπν' ἀφέντη μου, ξύπνα καὶ μὴ κοιμάσαι, ἥλιος βά, ἢ-
[λιος βάρεσε.

Ἢλιος βάρεσε κ' ἢ πούλια πάεισι γιῶμα, ξύπν' ἀγκάλια-
[σε κορμὶ τζουβαηρένιο.

Κι ἄσπρονε κι ἄσπρονε λαιμὸ κλπ.

Εἶναι τὸ καθιερωμένο τραγούδι πού παίζοντας τὰ βιολιά, τραγουδοῦνε οἱ ξενυχτισμένοι οἰνοβαρεῖς συμπέθεροι στὴ διαδρομὴ τους γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, καὶ πού τὴν ὄρ' αὐτῆ, ἢχει σὰν ἐγερτήριο σάλπισμα, μέσα στὴν ἡμερὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ χωριοῦ πάνω στὸ γλυκοχάραγμα τῆς Δευτέρας.

Ἐδῶ — στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ — τονώνεται κι' ἀναζωογονεῖται τὸ κέφι καὶ ξαναφουντώνει τὸ γλέντι, πού βρίσκει τὴ συνέχεια καὶ τὴ κατάληξή του — τὸ ἀπογοιματάκι — στὸ χορὸ, μέσ' τῆ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, στὰ χρόνια βέβαια ἐκεῖνα τὰ καλὰ κι εὐτυχημένα.

ΤΟ ΜΑΝΤΗΛΩΜΑ

Τὸ μαντήλωμα εἶναι ἔθιμο παλιό, πού ἔχει τίς ρίζες του σὲ χρόνους μακρυνούς καὶ σχέση μὲ τὴν ἀρχαία χριστιανικὴ παράδοση. Κατὰ τὸ πατροπαράδοτο τοῦτο ἔθιμο πού κρατᾶει ἀκόμα στὰ χωριά, ἡ νύφη τῆ βραδυά τῶν ἀρραβῶνων της, ὅπως καὶ κατὰ τὴ βραδυά τῶν γάμων της ἐπίσης, μαντηλώνει τὸ σόι τοῦ γαμπροῦ.

Τὸ μαντήλωμα εἶναι — θὰ μπορούσαμε ἔτσι νὰ ποῦμε — ἕνα εἶδος ὀμαδικῆς παρασημοφορίας, μὲ ὄλες τίς γραφι-

κὲς ἐκεῖνες φιγοῦρες καὶ παραστάσεις καὶ τὶς συγκινητικὲς ἀπλότητες ποὺ τόση χάρι δίνουν, μὰ καὶ ποὺ ἀρμόζουν σὲ μιὰ τέτοια ἐπίσημη τοῦ σπιτιοῦ ἱεροτελεστία.

Στὴ πραγματικότητα εἶναι τελετὴ διανομῆς δώρων, ποὺ προσφέρονται τιμητικὰ ἀπ' τὴ νύφη στοὺς καινούργιους συγγενεῖς τῆς, μὲ μέτρο ἀξίας, γιὰ τὸν καθένα τὸ βαθμὸ τῆς συγγενικῆς σχέσεως μετὰ τὸν γαμπρό. Αὐτὸ εἶναι τὸ «μαντήλωμα». Τὸ λένε δὲ «μαντήλωμα», γιὰ τὰ πλειότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ μικροδωρήματα, ποὺ κατὰ συνήθεια καρφώνονται ἢ ἀπλώνονται πάνω στὸν ὦμο τοῦ καθενός, εἶναι μαντήλια. Μαντήλια ἀνδρικά, λινά, ἄσπρα καὶ χρωματιστά, μαντήλια τῆς τσέπης μεταξωτά, τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ κεφαλιοῦ — ἀνδρικά καὶ γυναικεῖα — τσιμπέρια, φακιόλια μὲ μιμπιλίες, γάζες καὶ καλεμκυριά· πουκάμισα γυναικεῖα καὶ ἀνδρικά, προωρισμένα γιὰ τὰ πεθερικά, πετσέτες προσώπου καὶ τραπεζιοῦ, κάλτσες γυναικεῖες καὶ ἀνδρικές κ.λ.π.

Ὅλ' αὐτὰ, τοποθετημένα ὁμορφα μέσα σ' ἓνα καινούργιο πλεχτὸ πανέρι, ἢ καὶ μέσα σὲ μεγάλο ἀσημένιο ἀπλὰ (δίσκο) μοιράζονται ἓνα, ἓνα μὲ τὴ σειρά, στοὺς συμπεθέρους — ἀνθρώπους τοῦ γαμπροῦ — τὴν ὥρα ποὺ τοιμάζονται νὰ φύγουν οἱ καλεσμένοι. Τὴν ὥρ' αὐτῆ, βγαίνει ἡ νύφη ντροπαλῆ καὶ ταπεινωμένη κι ἀρχίζει τὴ τελετὴ τῶν ὑποκλίσεων καὶ τῶν χειροφιλημάτων.

Μὲ ὄδηγὸ τὴ μάνα τῆς ποὺ κρατᾷ τὸ πανέρι ἢ τὸ δίσκο μὲ τὰ μαντηλώματα, τοὺς παίρνει ὅλους ἓνα-ἓνα μὲ τὴ σειρά, ἀρχίζοντας πρῶτα ἀπ' τὸν πεθερὸ τῆς καὶ τὸν γαμπρό. Μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα μπροστὰ στὸ στήθος τῆς, στέκεται μὲ συστολὴ στὸν καθένα ποὺ περνᾷ, τοῦ κάνει βαθειὰ ὑπόκλιση — τὴ λεγόμενη μετάνοια — καὶ παίρνοντας ὕστερα ἀπ' τὸ δίσκο τὸ μαντήλωμα, τ' ἀπλώνει ἤσυχα καὶ μὲ προσοχὴ πάνω στὸν ὦμο του. Σταυρῶνται καὶ πάλι μετὰ τὰ χέρια τῆς, κάνει δευτέρη μετάνοια, φιλεῖ τὸ χέρι του καὶ δέχεται τὸ κέρασμά του (νόμισμα ἀνάλογος μὲ τὸ δῶρο ἀξίας). Προχωρεῖ κατόπιν στὸν δεύτερο κατὰ σειρά ὕστερα στὸν τρίτο, στὸ τέταρτο, ὡς τὸν τελευταῖο, κάνοντας στὸν καθένα τὴν ἴδια διαδικασία.

Ἔτσι μαντηλωμένοι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀκολουθίας τοῦ γαμπροῦ (συμπεθέροι) ξεκινοῦνε ἀπ' τὸ σπίτι τῆς νύφης ὅλοι μαζί, φέρνοντας ἐπιδειχτικά, ὁ καθένας στὸν ὦμο του τὸ μαντήλωμά του, καὶ πάνε γιὰ γλέντι τώρα στοῦ γαμπροῦ του τὸ σπίτι κι ἀπὸ κεῖ συνέχεια πατινάδα γιὰ χορὸ μὲ τὰ βιολιά, στὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ.

Ὅλα βέβαια αὐτὰ — τὰ γλέντια, οἱ χοροὶ κι οἱ ὀλονύχτιες πατινάδες στοὺς δρόμους καὶ τὶς πλατεῖες τοῦ χωριοῦ, στὶς γειτονιὲς καὶ στοὺς μαχαλάδες — γένονταν τότε, στὰ καλὰ καὶ μακάρια ἐκεῖνα χρόνια.

ΤΑ ΓΥΡΙΣΜΑΤΑ

Τὰ γυρίσματα, εἶναι τὸ γύρισμα τῆς ταινίας (ἂς ποῦμε ἔτσι) στὸ σπίτι πάλι τῆς νύφης τὴν ἄλλη Κυριακὴ — ὄχτῳ μέρες μετὰ τοὺς ἀρραβῶνες καὶ τὰ γνωρίσματα — μὲ πρόσωπα τώρα ἄλλα στὴ σκηνή: τὶς συμπεθέρες· Μάνα, ἀδερφές, θειάδες, καὶ λοιπὲς τοῦ περιβάλλοντος τοῦ γαμπροῦ.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴ Κυριακὴ — ὄχτῳ μέρες μετὰ τοὺς ἀρραβῶνες — πραῖ μετὰ τὴν Ἐκκλησιά, οἱ συμπεθέρες πάνε, κατὰ τὸ ἔθιμο, μ' ἐπισημότητα στῆς νύφης τὸ σπίτι, γιὰ νὰ δοῦνε καὶ γνωρίσουν τὴ νύφη τους, νὰ τὴ συγχαροῦν καὶ νὰ τὴ κεράσουν. Ἔτσι μὲ τὴν ἐπίσκεψή τους αὐτῆ, συμπληρώνεται ὁ κύκλος τῆς γνωριμίας μὲ ὅλο τὸ συμπεθεριό, γυναικεῖο κι ἀνδρικό. Στὴν ὑποδοχὴ καὶ τὴ δεξίωση τῆς γυναικείας αὐτῆς τώρα πομπῆς, συμπαραστέκονται ἡ μάνα κι οἱ πρῶτες θειάδες τοῦ κοριτιοῦ κι ἄλλες ἡλικιωμένες γυναῖκες τοῦ στενοῦ συγγενικοῦ των κύκλου. Ἡ νύφη ντυμένη μὲ τὰ καλὰ τῆς, στολισμένη μὲ τὰ δια-

μαντικά τῆς, λουσαρισμένη καὶ μοσχοβολημένη μὲ τὰ μυρωδικὰ τῆς, φιλεῖ τὰ χέρια τῆς κάθε μιᾶς, ἀρχίζοντας πρῶτα ἀπ' τὴ πεθερὰ καὶ τὶς ἀνδραδερφές τῆς· τὶς κερνάει ὕστερα καφέ, πιοτὸ καὶ μπακλαβὰ καὶ τὶς μαντηλώνει. Τ' ἀπόγιομα ἀκολουθεῖ ἡ ἐπίσκεψη τῆς μητέρας τοῦ κοριτιοῦ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, μὲ ὅλο τὸ συγγενικὸ γυναικεῖο ἐπιτελεῖο τῆς καὶ μὲ τὸν καθιερωμένο πατροπαράδοτο μπακλαβὰ μέσα σὲ ἀπλωτὴ μεγάλῃ πιατέλα, δῶρο τῆς νύφης στὸ γαμπρό.

Τὸ βράδυ τῆς αὐτῆς Κυριακῆς, φιλεῖ ἡ νύφη τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς (εἶναι τὸ πρῶτο ἐπίσημο πρὸς αὐτὸν τραπέζι) κι ἀπ' τὴ βραδύα πιά αὐτῆ, παίρνει τὴν ἄδεια καὶ τὸ ἐλεύθερο ὁ γαμπρὸς νὰ ἐπισκέπτεται καὶ νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὴν ἀρραβωνιαστικιά του, χωρὶς καμμιά πιά ἐπιφύλαξη καὶ χωρὶς κανένα περιορισμὸ.

Στὶς δέκα πέντε (15) μέρες, στέλνει ὁ ἀρραβωνιαστικὸς στὴν ἀρραβωνιαστικιά του τὰ πρῶτα του δῶρα. Παπούτσια, κάλτσες, μαντήλι μεταξωτό, καλὲμ κερί μὲ μιμπιλίες, ἀρώματα, σκουλαρίκια, βραχιόλια κ.λ.π. μέσα σὲ ἀσημένιο δίσκο. Τὸ ἔθιμο τοῦτο, διατηρεῖται ἀκόμα.

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΚΟΥΒΕΝΤΙΑΖΟΝΤΑΣ Η ΚΑΤΙΝΚΟΥ ΜΕ ΤΗ ΚΥΡΑ ΚΩΣΤΗΝΑ ΓΥΡ' ΑΠ' Τ' ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΑΤΑ

— Καλημέρα Κατίνκου!

— Καλὴ σου μέρα κυρὰ Κώστηνα!

— Τί κάνητι μαρή, καλὰ εἴσασι, τί μαθαίνητι ἀπ' τοῦ κουρίτσι;

— Τί νὰ μάθουμι, τσ' προῦλλις εἴχαμε γράμμα μὲ τοῦ Γκουντή, καλὰ εἶνι, μούν' τοῦ Νικουλή ἔχουμι ἀνήμπουρο λιγάκι.

— Τί ἔχει μαρή τοῦ πιδί, τσ' ἄλλις τὸν εἶδα ἰγῶ στοῦ παζάρι τὸν Νικουλή.

— Τί ν' ἄχη κυρὰ Κώστηνα, θιρμασιὲς τοῦ βρήκαν τοῦ πιδί κι σῶθκι ἀπ' τοῦ πυριτό!

— Αἱ, πिरαστικά σας!

«Ἄ μαρή Κατίνκου! τί κακὸ τρέκια ἦταν αὐτὰ οὐλ' τ' νύχτα ἀπόψι;»

— Καλὰ δὲν τ' ἄμαθης ἰσύ;

— Ἄμ' ἰγῶ μαρή τώρα, μὴ πῆρε ἡ οὐργή, ποιὸς μ' ἀραδίζει κι ποῦ βγαίνου ὄξου ἀπ' τοῦ ρημάδι ἢ δουξαρουμένη, νὰ μάθου τί γένητι στοῦ χουργιό!

— Εἴχαμε ἀπ' λὲς Κατίνκου, συνοικέσια ἰψές.

— Πχιά μαρή;

— Σύββασι (ἀρραβώνιασε) ἡ Ἄγλαῖτσα τσ' Μύτηνας μὴ τοῦ Μήτσιοι τοῦ Στραβολαίμ' κι ἡ Καλλιόπη τσ' Ψεύτηνας μὴ τοῦ γυιὸ τ' Ψαρουβαγγέλ.

— Μὴ χειρότερα Παναγιάμ. Καλὰ αὐτὸς μαρή δὲν ἦταν καταπιασμένος μὴ τν' Ἀντιγόνη τ' Παπαθανάση;

— Τώρα! δὲν τ' ἄμαθης. . .; τὰ χάλασαν. Τσ' γύρεβι ἀπ' λὲς τ' ἀμπέλι στὰ πηγάδια, τρία κιφάλια γιλάδια κι 800 στοῦ χέρι μετρητές!

— Λύσσα κακιά, δὲ χόρτασαν παράδες, ἀμπέλια κι παλακλαδιές, λύσσα κακιά.

— Ἄλλιοιὰ σὶ μᾶς Κατίνκου πᾶχουμι κουρίτσια, πῶς θὰ τὰ παντρέψουμι μὲ τ' μόδα πῶβγαλαν τῶρ' αὐτῆ, τὴ προῖκα.

— Αἱ τί νὰ κάνουμι κυρὰ Κώστηνα, ἔχει οὐ Θεῖός, δὲ θὰ χαθοῦν κι τὰ θκά μας (δικὰ μας) τὰ κουρίτσια, θὰ βροῦν κι αὐτὰ τοῦ τυχηρότς!

— Δὲ θὰ χαθοῦν μαρή Κατίνκου, μούν βλέπς αὐτὰ π' ἀκούσαν στοῦ χουριό, εἶνι κι τυχηρά. . . τὸν βρίσκουν τοῦ γαμπρό.

— Δίκηου ἔχς κυρὰ Κώστηνα, οἱ παράδες λὲν πῶς σταύρωσαν τὸν Χριστό.

— Αυτό ξαναπέστου μούν' ού Θεϊός έχει κι για μᾶς τσ φτουχοί, δέ θά χαθοῦμι.

Ένας πού κρυφάκουγι στ' ἀκουμπιστήρι τοῦ δρόμου, τήν ὥρα πού ζαλικωμένες ἦ Κατί(ν)κου μέ τή κυρά Κώσταινα, ἀνηφορίζαν κουβεντολογώντας για τή προίκα και τὰ συνοικέσια στό χωριό.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ-ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠ' ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΕΝΩΝ

«Η ΣΚΛΑΒΑ ΝΥΦΗ ΚΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΕΘΕΡΑΣ»

Στά παλιότερα χρόνια, πού τὰ ἦθη στά χωριά ἦταν πιό αὐστηρά, κι οἱ ἀντιλήψεις πιό καθυστερημένες, ὁ ἀρραβωνιαστικός για νά ἐπισκεφθῆ τήν ἀρραβωνιαστικιά του, θ' ἄπρεπε νά προσκληθῆ ἀπ' τὰ πεθερικά του. Οἱ προσκλήσεις δέ αὐτές γινόντανε πάντα Κυριακή, σπάνια δέ και σέ περιστάσεις ἐξαιρετικές μπορούσε ὁ ἀρραβωνιαστικός — ὁ γαμπρός ὅπως τόν λέγαν — νά δῆ τήν ἀρραβωνιαστικιά του μεσοβδόμαδα ἢ ἄλλη καθημερινή μέρα· ἐξόν και τύχαινε ἀνάμεσα καμμιά ἐπίσημη μέρα ἢ μεγάλη γιορτή.

Ἡ Κυριακή, ὅμως, ἦταν ἡ μέρα τοῦ γαμπροῦ. . .

Τῆ μέρ' αὐτή, τὸ σπίτι τῆς νύφης ἔπαιρνε φροντίδες ἐξαιρετικές, για τή περιποίησή του. Ἡ πεθερά, μέ τήν ἐκδηλη, ὅπως πάντα, ἀδυναμία της στό γαμπρό, ἔκανε νόμο τρόπο — ὅπως λένε — νά τόν εὐχαριστήση. Ὅ,τι πιό καλὸ και πιό διαλεχτὸ εἶχε στό σπίτι, ἔπρεπε νά φυλαχτῆ γι' αὐτόν. «Για τὸ γαμπρὸ γεννάει κι ὁ κόκκοτας (κόκορας) αὐγὸ. . .!» — ὅπως συνηθίζουν νά λένε στά χωριά.

Τῆ μέρ' αὐτή — Κυριακή — οἱ ἀρραβωνιασμένοι, μέ λαχτάρα περίμεναν νάρθη και μέ καρδιοχτύπι. Ὁ ἀρραβωνιαστικός θάβρισκε τήν εὐκαιρία και τόν καιρό, ξεφεύγοντας κάπως τήν ἀγρυπνη ἐπιτήρηση τῶν σπιτικῶν, νά ξεμοναχιάση λιγάκι τήν ἀρραβωνιαστικιά του και νά κρυφομιλήσουν. Τὸ κορίτσι νά πῆ βέβαια στόν μελλοντικὸ σύζυγό του, τὰ μυστικά και τοὺς κρυφοὺς καημούς, κι αὐτὸς τὶς σκέψεις και τὰ σχέδιά του για τὸ καινούργιο νοικοκυριό τους.

Κεῖνα τὰ χρόνια, ἦταν καθιερωμένο, ὁ ἀρραβωνιαστικός νά μένη τῆ νύχτα τῆς Κυριακῆς στό σπίτι πάντα τῆς νύφης και νά κοιμάται, ὕστερα ἀπ' τὸ βραδυὸ τραπέζι. Ἡ κόρη πού τοῦ τοίμαζε τὸ στρῶμα μέ τὰ προικιάρικα σιντόνια και στρωσίδια της σέ κάμαρα πάντα ξέχωρη και μοναχική, θάβρισκε τότε τήν εὐκαιρία νά πεταχτῆ για μιὰ στιγμή κοντά του, τήν ὥρα πού αὐτὸς τοιμάζονταν νά πλαγιάση, μέ κάποια πάντα πρόφαση κι ἀφορμή, πότε για νά τοῦ πᾶν ἕνα ποτήρι νερό, μὴ τύχει τῆ νύχτα και διψάση, και πότε σπύρτα πού τάχα εἶχε ξεχάσει. . . μὴ τύχη και τὰ χρειαστῆ τῆ νύχτα τῆ λάμπα του ν' ἀνάψη.

Ὅμως για μιὰ μονάχα στιγμή, δειλά, στά πεταχτὰ και φοβισμένα, γιατί ἡ μάνα της κρυφάκουγε και τοὺς παρακολουθοῦσε. . .

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπως μᾶς ἀφηγοῦνται οἱ γεροντότεροι, τὰ ἦθη κ' ἔθιμα τῶν χωρικῶν ἦταν βαθιά ἐπηρεασμένα ἀπ' τὶς συνήθειες, τὶς ἀντιλήψεις και τὴ ζωὴ τῶν Τούρκων, πιό πολὺ δέ, σέ ὅ,τι ἀφοροῦσε τῆ γυναῖκα, τῆ θέσης της μέσα στήν οἰκογένεια, στή κοινωνία και στή δημόσια ἐμφάνισή της.

Ὅλες γενικά οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς της, εἶχανε κάτι τὸ ἀνατολίτικο και τὸ ἀναχρονιστικὸ.

Σύμφωνα λοιπὸν μέ τὶς κρατοῦσες τότε ἀναχρονιστικὲς συνήθειες κι ἀντιλήψεις, ἡ μνηστή, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νά παρουσιάζεται λεύθερα στόν ἀρραβωνιαστικὸ της, παρά

μονάχα σέ ὀρισμένες περιστάσεις. Ὅταν δηλαδή ἡ μέρα κι ἡ ὥρα τὸ καλοῦσε· και τότε πάλι μέ τήν ἄδεια τοῦ πατέρα της.

Μὰ και στὶς περιστάσεις ἀκόμα αὐτές — πού δίνονταν ἡ ἄδεια τοῦ πατέρα — παρουσιάζονταν στόν μνηστήρα της μπροστά ντροπαλὴ και συσταλμένη, μέ μάτια πάντα χαμηλωμένα. Σιωπηλὴ τοῦκανε μετὰ τὸν ἀπαραίτητο τεμενὰ (ὑπόκλιση) κ' ὕστερα τοῦ φιλοῦσε τὸ χέρι. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο χαιρετοῦσε κατόπιν και τοὺς ἄλλους ἐπισκέπτες, ἂν τύχαινε ὁ ἀρραβωνιαστικός της νάχη μαζί του πάρει για παρέα. Μὲ τεμενὰ πάλι ἀποσύρονταν, για νά ξαναγυρίση, μέ πρόσταγμα τοῦ πατέρα της για νά σερβίρη. Νά τοὺς κεράση δηλαδή τὸ γλυκὸ μέ τὸν καφέ και τὸ ἀπαραίτητο ντόπιο ρακί ἢ και μέ ἄλλο, ἀνάλογα μέ τήν ὥρα βέβαια ποσὸ, κρασί κ.λ.π.

Θεωροῦνταν ἀνάρμοστο και παραξηγήσιμο πολὺ, ἡ μνηστή νά κάθηται στό τραπέζι μαζί μέ τοὺς μουσαφιρέους. Ἄπρεπο ἦταν ἐπίσης γι' αὐτὴ και τολμηρὸ πολὺ, νά παίρνη τὸ λόγο μπροστά στόν ἀρραβωνιαστικὸ της, ἔστω κι ἂν ἐκεῖνος τῆς ἔδινε τήν ἀφορμή, ἢ κι ἀπὸ ἀνάγκη πού σὰν ἄνθρωπος κι αὐτὴ καμμιά φορὰ τῆς ἔρχονταν κάτι νά ρωτήση.

Κι ἀκόμα θεωροῦνταν μεγάλη ξανδιανθρωπιά, νά τὸν φωνάζη στ' ὄνομα, νά τὸν κυττάζη κατάματα, ἢ νά γελᾶ μπροστά του και νά χαχανίζη.

Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως, ἡ κοινωνικὴ πρόοδος κι ἡ ἐξέλιξη, ἡμέρωσαν και τῶν χωρικῶν τὰ ἦθη, γκρέμισαν τὰ φοβερά αὐτὰ κάστρα τῶν περιορισμῶν, τῶν ἀναχρονιστικῶν ἀντιλήψεων, προκαταλήψεων και συνηθειῶν, κ' ἔφεραν τῆ νέα — τήν ἀρραβωνιαστικιά — ξεθαρητῆ, πρόσχαρη, περήφανη και πεταχτῆ κοντά του, κοντὰ στό μελλοντικὸ σύζυγό της, και τῆ γυναῖκα γενικά στῆ θέση της, στῆ θέση κείνη πού ὁ Δημιουργὸς τήν ἔχει τάξει: συνεργὸ στό ὕψηλὸ κι ἱερὸ ἔργο τῆς δημιουργίας, σύντροφο ἰσότιμο μέ τὸν σύζυγό της και συνοδοιπόρο, στό δρόμο τῆς ζωῆς του.

Ὡστόσο, ὑπολείμματα τῶν ἀναχρονιστικῶν αὐτῶν ἀντιλήψεων και συνηθειῶν τῆς σκοτεινῆς κείνης ἐποχῆς τῶν ραγιαδῶν, ἀπέμειναν ἀρκετά, στὶς πόλεις και στά χωριά. Πιὸ πολλὰ βέβαια στά χωριά και μάλιστα στὶς τάξεις τῶν ἀμαθῶν και πνευματικῶν καθυστερημένων χωρικῶν, μέ τὶς σκουριασμένες — ὅπως τὶς λένε — ἀπαρχαιωμένες κείνες ἀντιλήψεις και προκαταλήψεις για τῆ γυναῖκα, πού δῶ και λίγα πρὶν χρόνια στά χωριά — μὰ και τῶρ' ἀκόμα — τῆ θέλανε για σκλάβα, σκλάβα κι ὑποζύγιο σωστὸ τῆς δουλειᾶς, τοῦ γούστου και τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ ἀγροίκου συζύγου της και τῶν πεθερικῶν της.

Μὰ και τῆ κόρη πού ἀρραβωνιάζονταν, τήν ἄλλη μέρα κιόλας, τῆ παίρνανε για νά τήν ἔχουν δ ο ὑ λ α, δούλα στήν ὑπηρεσία τῶν πεθερικῶν της, τοῦ σπιτιοῦ τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της, δούλα κ' ὑποζύγιο για ὄλες τὶς ἀνάγκες, τὶς σπιτικὲς και τὶς ἐξωσπιτικὲς τραχειῆς δουλειῆς τους.

Τὸ κήρυγμα βέβαια τοῦ Θεανθρώπου για τήν ἀγάπη και τήν ἀποκατάσταση τῆς γυναῖκας και τήν ἐξίσωσή της μέ τὸν ἄντρα, δὲν εἶχε ἀκόμα βρεῖ στά χωριά τήν ἀπήχηση κι ἀνταπόκρισή του. Δὲν εἶχε ἀκόμα μπεῖ καλά - καλά μέσα σ' ὄλες τὶς ἀνθρώπινες ψυχές, για νά γίνη βίωμα και νά καρποφορήση.

Τὸ πνεῦμα τῆς ὑψηλῆς διδασκαλίας τοῦ λυτρωτοῦ, για τῆ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὶς πρωτόγονες ἐκείνες ἀντιλήψεις και προκαταλήψεις, δὲν εἶχε ἀκόμα γίνει νοητὸ. Δὲν εἶχε ἀγγίσει — μὰ οὔτε και τῶρ' ἀκόμα — τὶς συνειδήσεις και τὶς καρδιὲς ὄλων τῶν ἀνθρώπων, και μάλιστα τῶν κακομαθημένων ἐκείνων ἀμαθῶν χωρικῶν, πού στῆ γυναῖκα δὲ βλέπουν ἄλλη ἀποστολή, παρά μονάχα ἐκείνη πού προσαρμόζονταν και συμφωνοῦσε μέ τὶς ἀντιλήψεις

και προκαταλήψεις τῆς εποχῆς και τῆς παράδοσης — τῆ παντοδύναμη τοπικὴ παράδοση — ποὺ τῆ γυναῖκα τὴν ἤθελε σκλάβο τοῦ ἀντρα, δούλα τοῦ σπιτιοῦ, ὄργανο γούστου κι ἀναπαραγωγῆς κι ὑποζύγιο ἄβουλο και ταπεινὸ, γιὰ ὅλες τὶς βαρεῖες σπιτικὲς κι ἀγροτικὲς δουλειὲς του.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΕΘΕΡΑΣ

Ἔτσι στὰ χωριά, ἡ κόρη σὰν ἀρραβωνιάζονταν, ἔμπαινε ὑποχρεωτικά, ἀπ' τὴν ἄλλη κιόλας μέρα — αὐτὴ κι ὄλο τὸ σπίτι τῆς γενικὰ — στὴν ὑπηρεσία και τὸ ζυγὸ τῶν πεθερικῶν τῆς.

Ἄπ' τὴ μέρα αὐτὴ και πέρα ἡ ἀρραβωνιαστικά, ἔπαιρνε τὴν εὐθύνη, γιὰ ὅλα αὐτὴ νὰ προνοῆ και νὰ φροντίζει.

Πρωῖ - πρωῖ, νύχτ' ἀκόμα, θάπρεπε ἀπ' τὸν ὕπνο τῆς νὰ σηκωθῆ, γιὰ νὰ τοὺς πᾶν ἀπ' τὴ βρύση ἢ τὸ πηγάδι τὸ νερό, νὰ τοὺς κουβαλίσει ὕστερα — με τὶς πλάτες τῆς τὶς πλειότερες φορὲς — τὰ ξύλα ἀπ' τὸ βουνό, πουρνάρια γιὰ τὸ φούρνο και τὰ τσάκνα γιὰ προσανάμματα τῆς φωτιᾶς κι ὅ,τι ἄλλη δουλειὰ εἶχε ἀνάγκη τὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ τῆς, ἀπ' τὰ χέρια τῆς ἔπρεπε νὰ περάσει.

Στὶς ἀγροτικὲς τοὺς ἐπίσης δουλειὲς, πρώτη αὐτὴ πάλι και καλὴ νὰ πρωτοστατήσῃ. Πρωῖ - βράδυ, αὐτὴ θάπρεπε νὰ βρίσκεται πάντα στὸ πόδι, νὰ παραστέκεται και νὰ βοηθά. Στὰ χτήματα — ἀμπέλια και χωράφια — ξημέρωνε, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ γαμπρὸ και τὰ πεθερικά τῆς: Νὰ σκάψῃ, νὰ σκαλίσει, νὰ θιαφίσει, νὰ βοτανίσει και νὰ δευτερίσει. Νὰ μάση με τὴ παρέα τῆς τὸν καρπὸ — σῦκα, μήλα, σταφύλια, στᾶρι, καλαμπόκι κλπ. — νὰ πᾶν και στὸ μαντρί — ἂν εἶχαν γίδια και γελάδια — νὰ κατεβῆ με τὴ μάνα τῆς και στὸ γυαλὸ νὰ τοὺς λευκάνῃ — ὅπως λένε — τὸ πανί, χωρὶς ὥστόσο και τὶς σπιτικὲς τοὺς δουλειὲς νὰ παραμελήσῃ.

Αὐτὴ θάπρεπε νὰ πλύνῃ τ' ἄπλυτά τους, τ' ἀσπρόρρουχα και τὰ σκουτιά τους, αὐτὴ νὰ τοὺς ράψῃ, νὰ τοὺς μπλώσῃ, νὰ τοὺς σιδερώσῃ, νὰ πλέξῃ τὶς κάλτσες τοῦ γαμπροῦ και τὰ τράγια ἢ βαμπακερά τσουράπια τῶν πεθερικῶν τῆς, αὐτὴ νὰ πᾶν νὰ τοὺς σκουπίσῃ τὴν αὐλὴ και νὰ τὴ συγυρίσῃ, ὡς τὴν αὐλὴ ὅμως, γιὰ τὴ μέρα στὸ σπίτι τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ τῆς, δικαίωμα δὲν εἶχε νὰ πατήσῃ. . .

Στὸ κατώφλιο τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ θάπρεπε νὰ σταθῆ και νὰ φωνάξῃ νὰ δώσῃ εἶδηση δηλαδὴ, πὼς τέλειωσε τὴ δουλειὰ τῆς.

Ἐκεῖ — στὴν αὐλὴ — ἔπρεπε νὰ σταθῆ και νὰ ξεφορτωθῆ, ν' ἀποθέσῃ ἀπ' τὴ πλάτη τῆς τὴ βαρέλα με τὸ νερό, ποὺ ἀπ' τὴ βρύση πρωῖ - βράδυ κουβαλοῦσε τὸ ζαλίκι τῆς με τὰ ξύλα ἢ τὰ πουρνάρια ἀπ' τὸ βουνό, ἢ τὸ σακκὶ με τὸ ἄλεσμα ἀπ' τὸ μῦλο, σὰν τύχαινε νὰ μὴν ἔχουν εὐκαιρο καμμιά φορὰ τὸ φορτηγὸ τους ζῶο, ζωντόβολο ἢ μουλάρι.

Ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τῶν πεθερικῶν τῆς, γι' αὐτὴ ἦταν πάντα κλειστή.

Ὡς τὴν αὐλὴ και μὴ παραπέρα. . . Μέσα στὸ σπίτι ἀστεφάνωτη, δικαίωμα δὲν εἶχε νὰ πατήσῃ οὔτε και στὸ διάδρομο νὰ προχωρήσῃ. Σὰν νὰ τῆς λέγανε «ἄλτ!» ἔως αὐτοῦ. Ἀπαγορεύεται. . . Νόμος ἄγραφος — ἄρθρον πρῶτον. «Ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς και ἐπὶ ποινῇ διαλύσεως τῶν ἀρραβῶνων, ἡ εἴσοδος τῆς μνηστῆς εἰς τὸν οἶκον τοῦ μνηστήρος».

Ἐκεῖ λοιπὸν — στὴν αὐλὴ — θάπρεπε νὰ ξεζαλικωθῆ — ν' ἀποθέσῃ δηλαδὴ ἀπ' τὴ πλάτη τῆς τὸ βαρὺ ζαλίκι τῆς — νὰ σφουγγίσει ὕστερα με τὴ ποδιὰ ἢ τὸ μαντήλι τὸν ἰδρῶτα τῆς ν' ἀνασάνῃ λιγάκι, και κατόπιν νὰ δώσῃ στὸ σπίτι τὴν εἶδηση, νὰ παραλάβουν τὸ φορτίο τῆς. Χωρὶς κανέναν ἀπ' τὸ σπίτι βέβαια νὰ συγκινηθῆ και νὰ τῆς πῆ: «Ὅριστε

κόρη μου, κόπιασε μέσα νὰ πάρῃς ἕνα ποτήρι νερό και νὰ ξεποστᾶσῃς λιγάκι», ἢ νὰ τῆς ποῦνε τοῦλάχιστον ἕνα εὐχαριστῶ, ἢ ἔστω και στὸ πόδι νὰ τῆς προσφέρουν ἕνα γλυκὸ ἢ και κάτι ἄλλο ἐνδειχτικὸ κάποιας τέλους πάντων ἀνθρωπιᾶς, ἂν ὄχι ἀγάπης.

Γιατί; γιατί ἂν τύχαινε νὰ τὴ φωνάξουν, ἔστω και γιὰ τὰ μάτια νὰ περάσῃ μέσα και νὰ ξεγελαστῆ. . . στὸ σπίτι τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ τῆς κάπου νὰ καθήσῃ, σκάνδαλο μεγάλο και φοβερὸ ἀμέσως εἰς βάρος τῆς θὰ ξεσπούσε και σοῦσουρο θὰ γινότανε σ' ὄλο τὸ χωριό.

Στὸ στάδιο λοιπὸν αὐτὸ τῆς μνηστῆς τῆς, ἢ τῆς δοκιμασίας τῆς, ὅπως γιὰ τὴ κυριολεξία θάπρεπε νὰ ποῦμε, ἢ ἀρραβωνιασμένη κόρη ἔπρεπε νὰ δουλέψῃ. Ἐπρεπε νὰ δουλέψῃ σκληρὰ γιὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀξιάδα τῆς τὴ παστράδα τῆς, τὴ σβελτάδα τῆς και τὴ νοικοκυρωσύνη τῆς. Ἐπρεπε νὰ δουλέψῃ γιὰ νὰ δώσῃ τὴ καλὴ ἐντύπωση τῶν προσόντων τῆς στὰ πεθερικά τῆς. Καὶ πάντα ἀπ' ὅλα, ἔπρεπε με τὴν ἀξιάδα τῆς τὴ σβελτάδα και τὴ προθυμία τῆς, νὰ εὐχαριστήσῃ και νὰ συγκινηθῆ πιὸ πολὺ τὴν ἀπαιτητικὴ κι ἀνευχαρίστητη πάντα πεθερά τῆς, ποὺ τὴ παρακολουθοῦσε σ' ὅλες τὶς δουλειὲς και τὶς κινήσεις τῆς και τὴ βαθμολογοῦσε.

Γιατί ἄλλοιῶς, ἂν δηλαδὴ στεκότανε μόσικη — ὅπως λένε — και μαμάλου στὴ δουλειὰ τῆς και δὲν ἔδειχνε τὴν ἀξιάδα τῆς ὅλη, μα και τὴ γαλαντομία τῆς ἐπίσης στὰ πεθερικά τῆς, ἂν καμμιά φορὰ τύχαινε — σὰν ἄνθρωπος κι αὐτὴ — νὰ δυστροπίσῃ και τὶς δουλειὲς τῆς λιγάκι νὰ παραμελήσῃ, τότε, ἔ, τότε. . . πολλὰ εἰς βάρος τῆς εἶχε ν' ἀκούσῃ. . . ὄλο τὸν ἐξάναλμο τῆς κακογλωσσῆς. . .

Σὰ τύχαινε δὲ ἡ πεθερά τῆς νᾶναι και καμμιά γυναῖκα διεστραμμένη ἀπὸ κείνες τὶς ἀντροχωρίστρες δηλαδὴ νᾶναι κανένα κακορίζικο «λαδικὸ» ἀπὸ κείνα ποὺ συχνὰ βλέπουμε νούμερα στὶς θεατρικὲς τῶν πόλεων ἐπιθεωρήσεις, τότε, ἔ, τότε, οὐαὶ κι ἄλλοίμονο γι' αὐτὴ. . .

Ποιὸς εἶδε τὸ θεριὸ και δὲ φοβήθηκε; ἡ θάλασσα δὲ θάτανε ἀρκετὴ γιὰ νὰ τὴ ξεπλύνῃ.

Ἄρχιζε κιόλας τὴ μουρμούρα τῆς, τὴ γκρίνια και τὴ φαγοῦρα τῆς. Πρῶτα μὲς τὸ σπίτι, γιὰ τὴ νύφη τῆς. «Ἡ ποίση, ἡ δεῖξα, ἡ τέτοια, ἡ πάντοια, ἡ προκομένη, ἡ καλοντούρα, ἡ ἀνάξια, ἡ τεμπέλα» κ' ἕνα σωρὸ ἄλλα τιμητικά και διακοσμητικά γιὰ τὴ νύφη τῆς ἐπίθετα και παραγκώμια. Τὴ μουρμούρα τῆς αὐτὴ και τὴ γκρίνια τῆς γιὰ τὴ νύφη — τὴν ἀρραβωνιαστικὴν τοῦ γιοῦ τῆς — δὲ διατάζει νὰ τὴ βγάλῃ κι ὅξω ἀπ' τὸ σπίτι τῆς και νὰ τὴ μεταφέρῃ κι ἄλλοῦ. Στὸ στενὸ πρῶτα περιβάλλον τῆς κι ὕστερα σιγὰ - σιγὰ και στὸν εὐρύτερο συγγενικὸ τῆς κύκλο και τελικὰ νὰ φτάσῃ ἡ γκρίνια τῆς κι ἡ κακογλωσσῆ γιὰ τὴ νύφη τῆς και στὴ γειτονιά, νὰ γένῃ κουβεντολόι και κουτσομπολιὸ στὸ μαλαχά, χωρὶς βέβαια ν' ἀφήνῃ ἤσυχο και τὸν γιοῦ τῆς, ποὺ με τὴ φαγοῦρα τῆς κάθε μέρα και τὴ διαβολὴ τῆς, φαρμάκωνε σιγὰ - σιγὰ τὴν ἀγάπη και τὸν σεβντὰ του στὴν ἀρραβωνιαστικά του. Ἔτσι ἀναβε κι ἀπ' τὴν ἄλλη τοῦ κοριτσιοῦ μεριά ἡ φωτιά, με ἀποτέλεσμα τὴ διάλυση τοῦ συνοικεσίου και τῆς συμπεθεριᾶς.

Βέβαια αὐτὲς ἦταν περιπτώσεις ποὺ δὲν ἀποτελοῦσαν πάντα και τὸν κανόνα. Εἶχαν ὅμως ὅλα τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν χαμηλῶν και στενῶν ἀντιλήψεων ποὺ κρατοῦσαν τότε στὰ χωριά — μα και σήμερα ἀκόμα — και τῆς νοοτροπιᾶς γενικὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς εποχῆς ἐκείνης τῶν σκοτεινῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ποὺ ὥστόσο, σπέρματα κ' ὑπολείμματα ἀπέμειναν ἀρκετά, σὰν μιὰ κακὴ κληρονομιά, γιὰ νὰ μᾶς θυμίζουν τὰ παλῆὰ ἐθίματα και τὴ καταγωγὴ τους.

